

TASVIRIY SAN'AT

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
3- sinfi uchun darslik

Tuzatilgan va to'ldirilgan to'rtinchi nashri

*O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
tomonidan nashrga tavsiya etilgan*

TOSHKENT
«YANGIYUL POLIGRAPH SERVICE»
2019

Mualliflar:

M.ISOQOVA, R.HASANOV, B.HAYDAROV,
A.SULAYMONOV, S.JUMANIYOZOVA, B.AZIMOV

Taqrizchilar: *R.Xudayberganov* – O‘zbekiston xalq rassomi, K.Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti professori.
G.Zulhaydarova – Respublika ta‘lim markazi metodisti.
A.Salixova – Toshkent shahar Olmazor tumanidagi 159- umumiy o‘rta ta‘lim maktabining tasviriy san‘at fani o‘qituvchisi.
Z.Hoshimova – Toshkent shahar Olmazor tumanidagi 16- umumiy o‘rta ta‘lim maktabining tasviriy san‘at fani o‘qituvchisi.

SHARTLI BELGILAR:

— faollashtiruvchi savollar va topshiriqlar

— o‘rganish va yodda tutish zarur

— amaliy mashq va topshiriqlar

— uyga berilgan topshiriqlar

— qiziqarli topshiriqlar

— iqtidorli bolalar uchun topshiriqlar

— takrorlash uchun savol va topshiriqlar

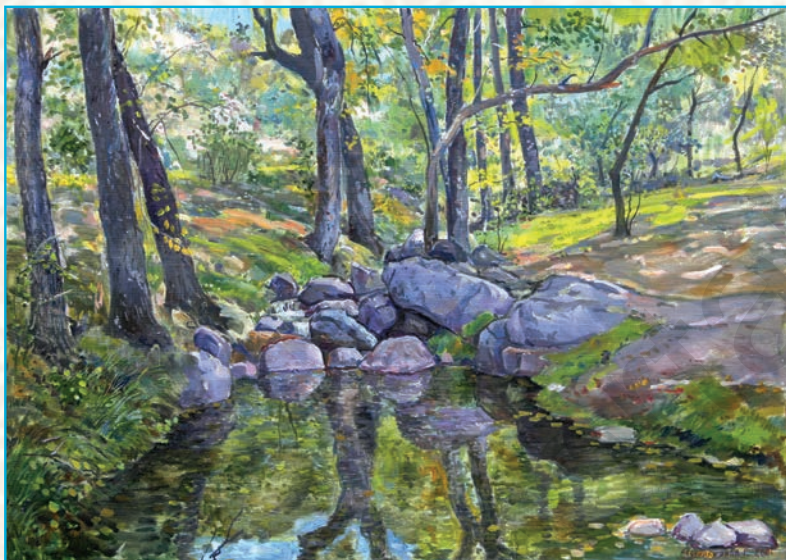
— dars tugadi

**Respublika maqsadli kitob jamg‘armasi
mablag‘lari hisobidan chop etildi.**

ISBN 978-9943-5710-7-5 © «Huquq va Jamiyat», 2008, 2010, 2014, 2016. 2019.
© M.Isoqova, S.Jumaniyozova, 2010, 2016. 2019.

I CHORAK

G'.Abdurahmonov. *Oqtoshdagi buloq.*

Bu chorakda siz:

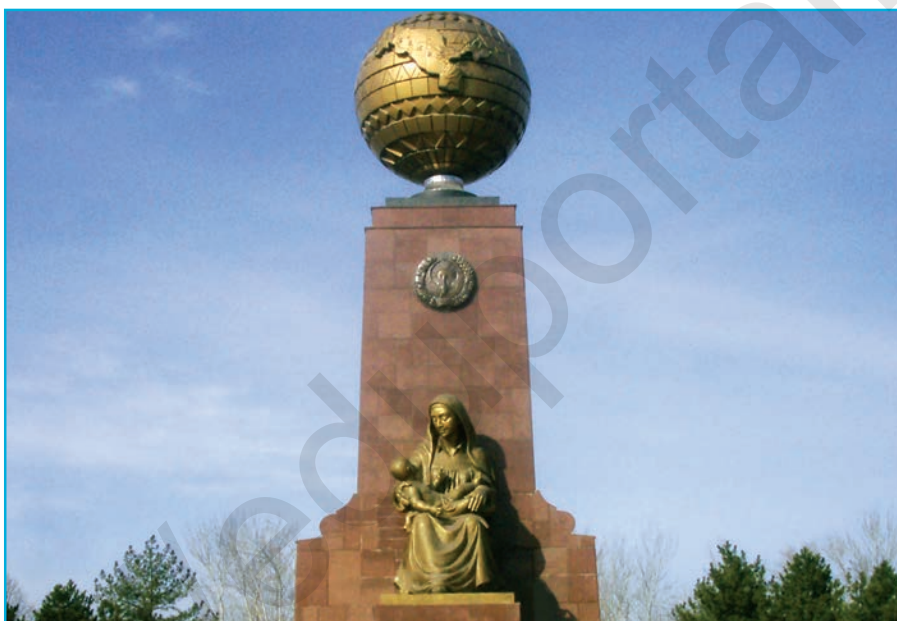
- kontrast ranglarni va ulardan foydalanishni;
- naturaga qarab rasm ishlashni;
- to'rtburchak shakldagi naqsh ishlashni o'rganasiz;
- amaliy san'at ustalari, rassomlar va haykaltaroshlarning ijodi bilan tanishasiz;
- turli mavzularda haykal va rasmlar ishlaysiz.

1

«MUSTAQIL ONA VATAN» MAVZUSIDA RASM ISHLASH

O'zbekiston — mening Vatanim. Unda bizning ajdodlarimiz yashab kelganlar. Hozirda biz uning musaffo havosidan nafas olib, zilol suvlaridan ichib, dalalarida yetishtirilgan noz-ne'matlaridan bahramand bo'lmog'damiz.

Mustaqil Vatanimizning o'z davlat ramzlari – bayrog'i, gerbi va madhiyasi bor. Yuqoridagi rasmda Vatanimiz poytaxti — Toshkentdagi Mustaqillik maydonida o'rnatilgan haykallar kompozitsiyasini ko'ryapsiz. Bu kompozitsiya «Ezgulik monumenti» deb ataladi.

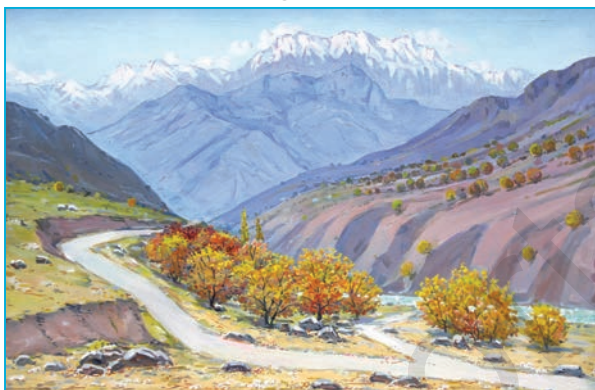

1. Bu haykallarning qanday ramziy ma'nolari bor?
2. Ular haqida gapirib bering.

O'zbekiston zamonaviy shaharlari, fayzli qishloqlari, adiru tog'lari, serhosil bog'lari bilan go'zal. Rassomlar ularni o'zgacha ilhom bilan tarannum etadilar. Rassom G'ofur Abdurahmonovning «Tog'lar» nomli asarida tog'larda kuz manzarasi mahorat bilan tasvirlangan.

G'.Abdurahmonov. *Tog'lar.*

Mustaqillik yillarida aholimiz va xorijlik sayyohlar uchun turli xiyobonlar, dam olish maskanlari bunyod qilindi.

1. Rasmlar asosida Vatanimiz tabiati haqida so'zlab bering.
2. Siz Ona Vatanimizni qanday tasvirlashni istaysiz?

Go'zal tabiat manzarasi.

1. Yuqoridagi rasmda qanday ko'rinish tasvirlangan? U haqda gapirib bering.
2. Bayram kayfiyati qanday ranglarda tasvirlanadi?

Endi yuqoridagi rasmlarda kuzatgan manzaralarni eslab «Mustaqil Ona Vatan» mavzusida rasm ishlang.

«Mustaqil Ona Vatan» mavzusida rasm ishlash bos-qichlari:

1

Tasvir o'lchamlarini belgilash

2

Tasvirni xomaki ishlash

3

Tasvirni qalamda yakunlash

4

Rasmni rang bilan yakunlash

1. «Mustaqil Ona Vatan» mavzusida ishlanayotgan rasmni oxiriga yetkazing.

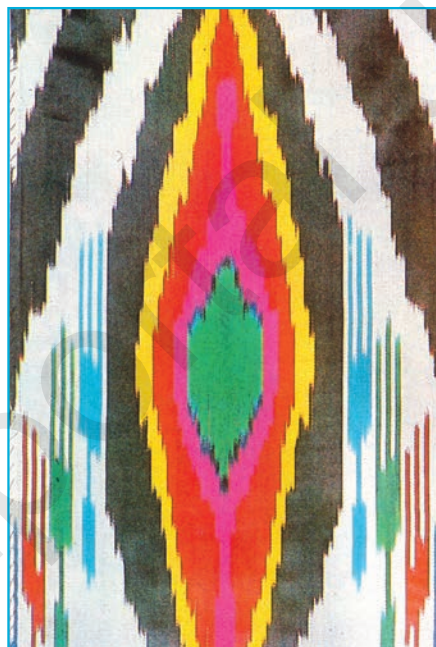
2*. «Mustaqillik bayrami» mavzusida rasm ishlang.

2

ATLAS MATOSIDAN NAQSH NAMUNASINI KO'CHIRISH

O'zbekistonimiz o'zining atlas matolari bilan mashhur. Ulardan turli-tuman kiyim-kechaklar tikiladi. O'zbekiston atlaslari rang-barangligi bilan ajralib turadi. Ularda ranglar jilosi aks etgan.

1. Yuqoridagi rasmlarda tasvirlangan atlas matolardagi shakllarga va ranglar jilosiga e'tibor bering.
2. Matolarda ishlatilgan ranglar nomini ayting.
3. Atlasda qo'llanilgan ranglarning kontrastligi, shakllarning tuzilishini tahlil qiling.

Ranglar halqasi.

Ranglar hosil qilish usuli.

Turli rangdagi bo'yoqlarni o'zaro aralashtirib yangi rang hosil qilinadi. Ular atlas matosi uchun rang tanlashda qo'llanishi mumkin. Atlas matosi uchun eskiz ishlash uchun imkoni boricha guash bo'yoqlaridan foydalanish tavsiya etiladi. Chunki guash bo'yog'i yuzani qoplash xususiyatiga ega. Akvarel bo'yoqlar esa shaffof bo'lgani sababli aniq ranglar hosil qilishi uchun bir necha marta rang berish lozim bo'ladi.

Akvarel bo'yoq bilan ishlash.

Birinchisi qurimasdan surtilgan bo'yoq o'zaro aralashib ketadi.

Birinchisi qurigandan keyin surtilgan ikkinchi bo'yoq o'zaro aralashmaydi.

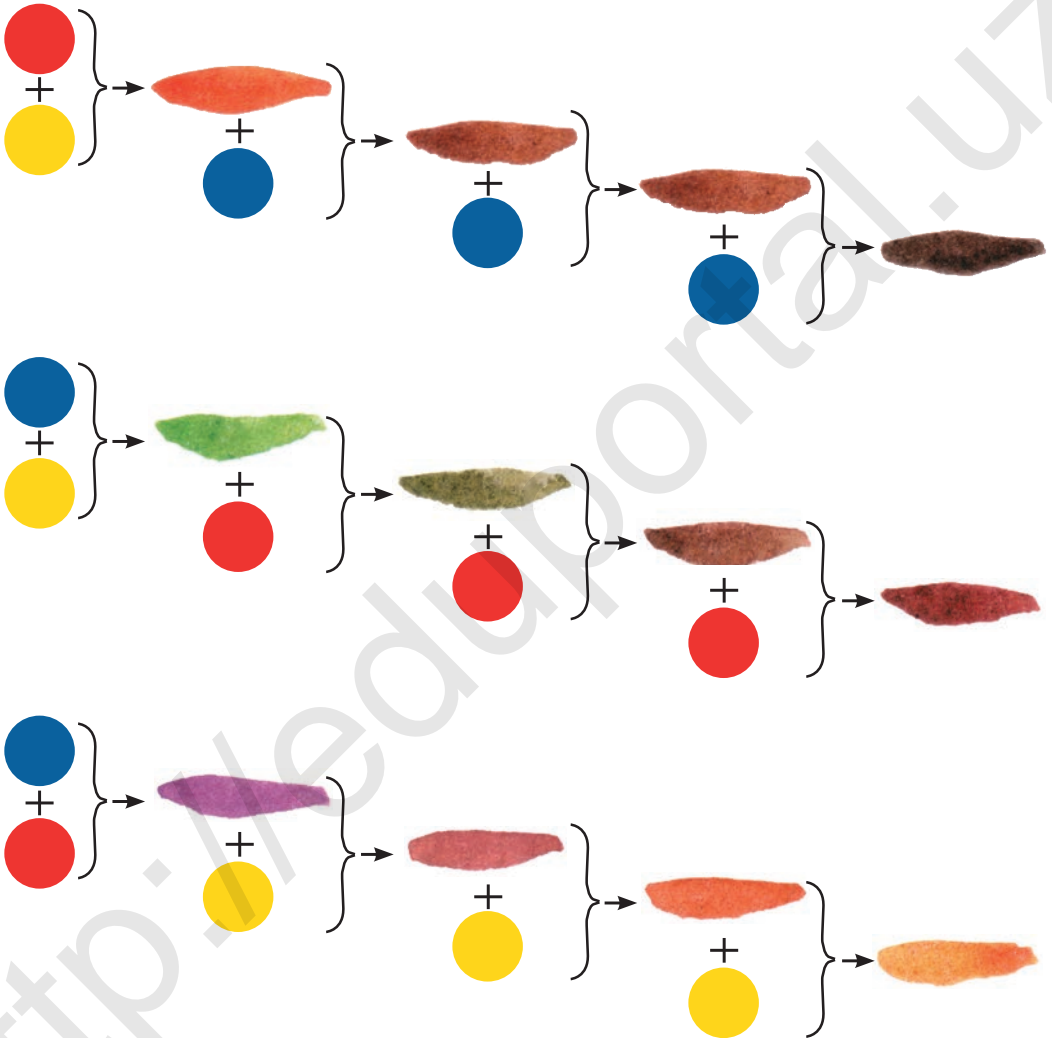

Bo'yoqqa qanchalik ko'p suv aralashtirilsa, u shuncha och tusga kirib boradi.

Ranglarni hosil qilish.

Yuqoridagi ko'rsatmalar asosida turli ranglarni hosil qiling va ulardan atlas kompozitsiyasida foydalaning.

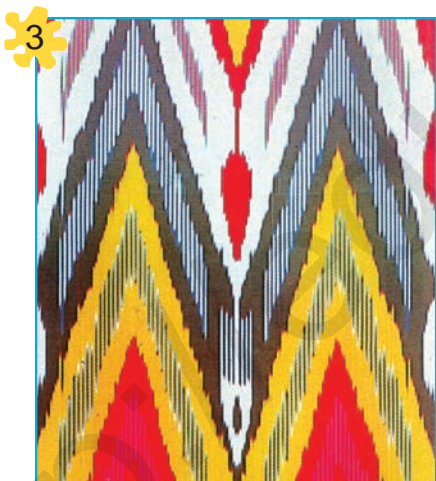

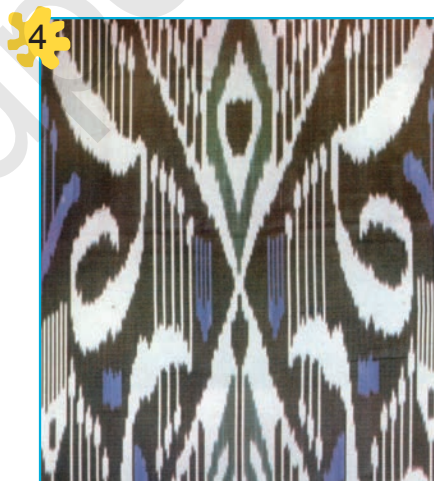
«Tumor» nusxali xonatlas

«Namozshomgul» nusxali xonatlas

«Chaqirim tabdili» nusxali xonatlas

«Qora qarg'a» nusxali xonatlas

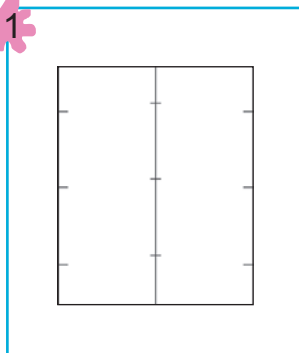

1. Yuqoridagi xonatlaslardan qaysi biri sizga yoqadi?
2. Xonatlaslarda qanday ranglar ishlatilgan?

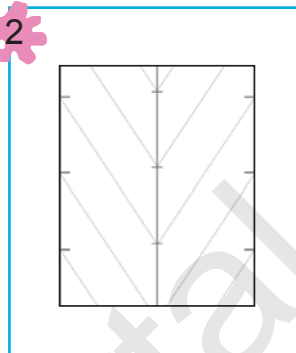
Atlas matosidan naqsh namunasini ko'chirish bosqichlari:

1

Tasvirni qog'ozga joylashtirish

2

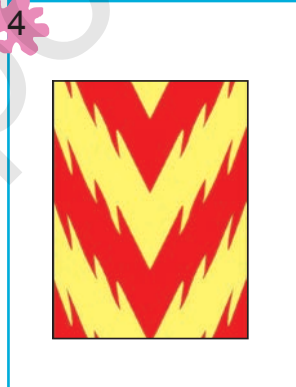
Qalamda xomaki ishlash

3

Tasvirni qalamda yakunlash

4

Rasmni rang bilan yakunlash

Yuqoridagi kabi atlas matosidan naqsh namunasini ko'chiring.

1. Sinfda ishlangan atlas naqshini yakunlang.
2. Boshqa turdagi atlas uchun naqsh ishlang.

3

2 – 3 MEVALARDAN TUZILGAN ODDIY NATYURMORT ISHLASH

O'lkamizda oltin kuz o'z sepini yoygan. Bog'larda olma, anor, nok, shaftoli, uzum, anjirlar, polizlarda tarvuz va qovunlar g'arq pishgan.

Kuzda eng go'zal bayramlarimizdan biri, «Hosil bayrami» o'tkaziladi.

«Hosil bayrami» haqida so'zlab bering.

Kuzgi mevalarni rangtasvir ustalari zo‘r maroq bilan tasvirlaydilar. Ular ishlagan rasmlar kishiga zavq-shavq bag‘ishlaydi. Siz ham mevalardan tuzilgan natyurmort rasmini ishleng.

Olma va anordan iborat natyurmort rasmini ishlash bosqichlari:

1

Tasvir o‘lchamlarini belgilash

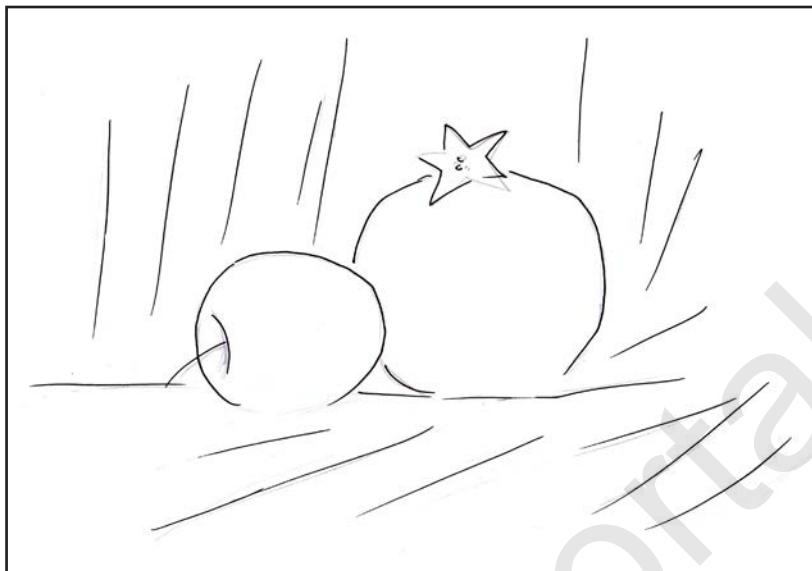
2

Tasvirni xomaki ishlash

3

Tasvirni qalamda yakunlash

4

Rasmni rang bilan yakunlash

Olma va anor rasmini o'ziga qarab ishlang.

1. Naturaga qarab rasm ishlaganda tasvir qog'oz yuzasiga qanday joylashtirilishi kerak?
2. Naturaga qarab rasm ishlaganda yana nimalarga e'tibor berish kerak?

1. Sinfda ishlagan rasmingizni oxiriga yetkazing.

2*. «Mevalar» natyurmortini ishlang.

V.I.Ufimsev. *Natyurmort.*

4

«POLIZ EKINLARI» MAVZUSIDA NATYURMORT ISHLASH

O'zbekiston o'zining mazali mevalari bilan birga totli poliz ekinlari bilan ham mashhur. Qovun, tarvuz, handalak, qovoq kabi turli poliz ekinlari barchaga, birdek manzur. Ular ko'rinishi, shakli, rangi, hajmi va ta'mi bilan bir-biridan farqlanadi.

1. Poliz ekinlaridan qaysilarini ko'p ko'rgansiz?
2. Ularning ranglari, katta-kichikligi va tuzilishini ayting.

Poliz ekinlari mavzusida rasm ishlang.

Poliz ekinlaridan tashkil topgan natyurmort ishleng.

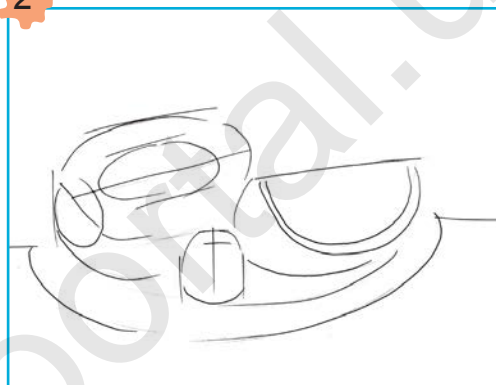
«Poliz ekinlari» mavzusida natyurmort ishlash bosqichlari:

1

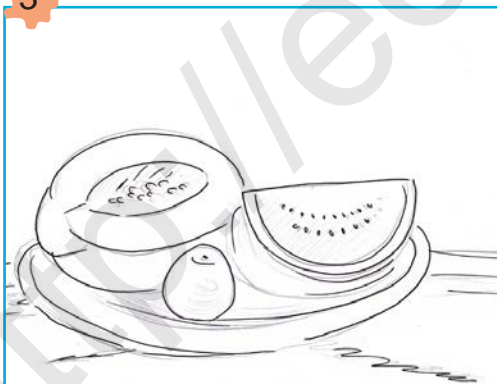
Tasvir o'lchamlarini belgilash

2

Tasvirni xomaki ishlash

3

Tasvirni qalamda yakunlash

4

Rasmni rang bilan yakunlash

V.I.Ufimsev. *Natyurmort.*

Ufimsev Viktor Ivanovich (1899–1964) — O‘zbekiston xalq rassomi. U o‘zining «Moviy rumkali natyurmort», «Dala gullari», «Baqlajonlar» kabi natyurmortlari bilan mashhur.

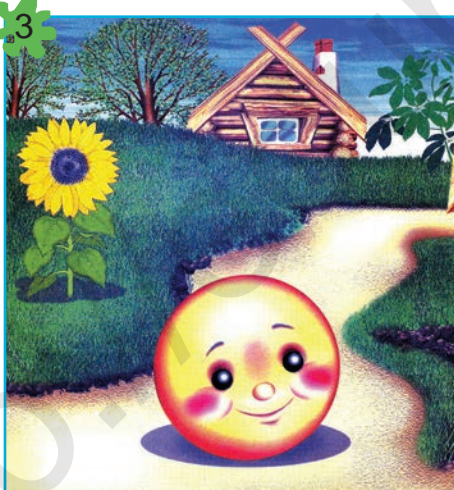
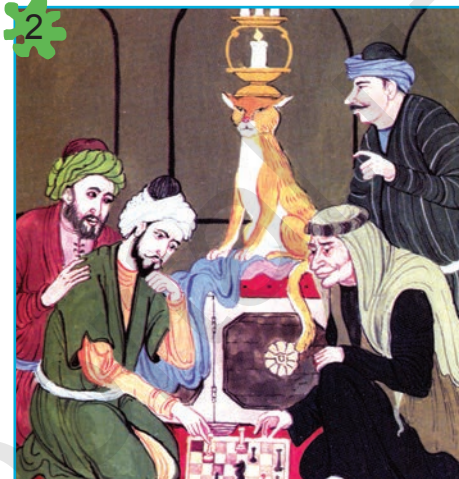
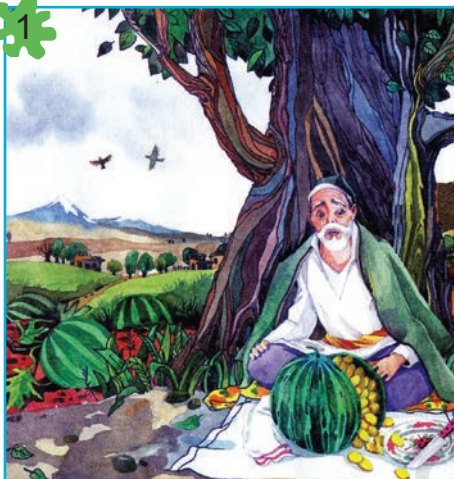

1. Sinfda ishlangan «Poliz ekinlari» mavzusidagi rasmni oxiriga yetkazing.
2. Poliz ekinlaridan iborat ixtiyoriy natyurmort ishlang.

5

«OLTIN TARVUZ» ERTAGI ASOSIDA RASM ISHLASH

1. Yuqoridagi rasmlarda qaysi ertak qahramonlari tasvirlangan?
2. O'zingiz yoqtirgan ertak mazmunini so'zlab bering.

Oltin tarvuz

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, o‘tgan zamonda bir kambag‘al dehqon bo‘lgan ekan. Dehqon yer haydayotganida osmonda uchib kelayotgan laylak yiqilib tushibdi. Dehqon laylakni o‘z uyiga olib borib, siniq qanotiga taxtakach bog‘lab, bir qancha vaqt uni parvarishlabdi. Laylak sog‘ayib, uchib ketibdi.

Bir kuni dehqon chigit ekib yursa, laylak pastlab uchib kelib, uch dona tarvuz urug‘i tashlab ketibdi. Ma‘lum vaqt o‘tgach chigit bilan birga tarvuz ham unib chiqibdi...

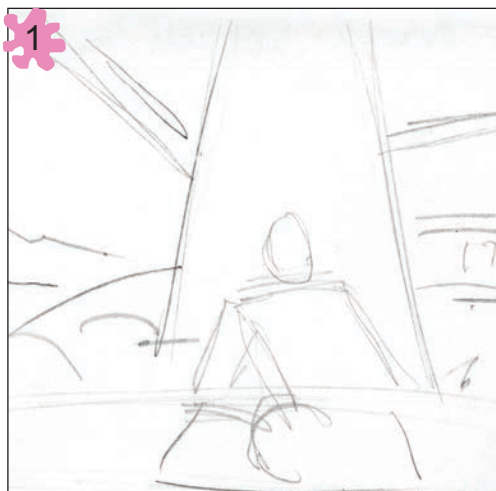
1. Ertakni davom ettiring.
2. «Oltin tarvuz» mavzusida rasm ishleng.

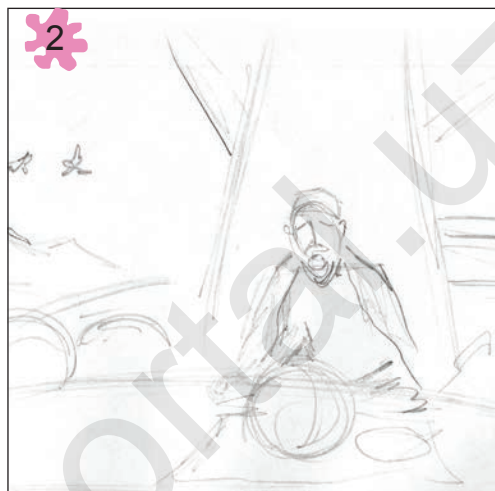

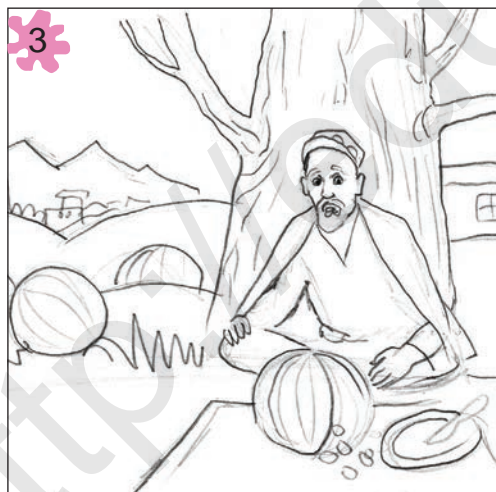
«Oltin tarvuz» mavzusida rasm ishlash bosqichlari:

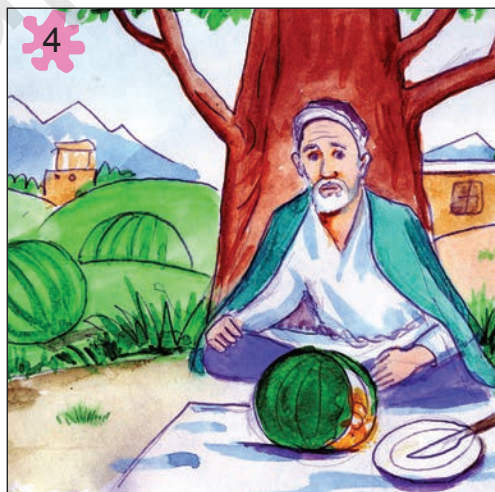
Tasvirni qog'ozga joylashtirish

Qalamda xomaki ishlash

Tasvirni qalamda yakunlash

Tasvirni bo'yash

Ertak qahramonlarini tasvirlashda ularning yuz ifodalari muhim ahamiyatga ega.

Odamlarning turli xil yuz ifodalarini tasvirlash.

«Oltin tarvuz» ertagi asosida rasm ishleng.

1. Ijobiy va salbiy fe'l-atvorli ertak qahramonlariga misol keltiring.
2. Salbiy fe'l-atvorli qahramon qanday tasvirlanadi?

1. Sinfda ishlangan «Oltin tarvuz» mavzusidagi rasmni bo'yang.

- 2*. Biror ertakka illyustratsiya ishleng.

Qutlug' Basharov
(1925—2004)

«Nodirabegim».

Qutlug' Basharov — O'zbekiston xalq rassomi, O'zbekiston Badiiy akademiyasining akademigi, professor. U portret, manzara, natyurmort, miniatyura va tarixiy janrlarda ijod qilgan. Mashhur asarlari «Spitamen», «Alpomish», «Jaloliddin Manguberdi», «Ibn Sino», «Amir Temur» va boshqalar.

6

HAYKALTAROSHLIK. BALIQ RELYEFINI YASASH

Haykaltarosh Ilhom va Kamol Jabborovlar. Toshkent shahrida oʻrnatilgan Amir Temur haykali.

Haykaltaroshlik – eng qadimiy tasviriy sanʼat turlaridan biri. Haykallar tosh, metal, marmar, granit, yogʻoch, loy, gips kabi materiallardan ishlanadi. Yurtimizning hamma joylarida haykaltaroshlik sanʼati namunalarini uchratish mumkin.

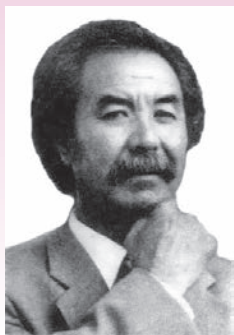

1. Buyuk bobokalonimiz sohibqiron Amir Temur haqida nimalarni bilasiz?
2. Yuqoridagi fotosuratda tasvirlangan Amir Temur haykali haqida bilganlaringizni soʻzlab bering.
3. Oʻzingizga maʼlum haykallarni sanab bering.

Ilhom Jabborov — haykaltarosh, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan san‘at arbobi, O‘zbekiston Badiiy akademiyasining akademigi.

U Amir Temur, Al-Farg‘oniy, Jaloliddin Manguberdi, «Ona» kabi haykallar muallifi.

Ilhom Jabborov
(1945- yilda tug‘ilgan)

I.Jabborov. *Al-Farg‘oniy*

Haykallar ishlanish uslubiga ko'ra 2 turga bo'linadi: har tomonlama aylanib ko'rishga mo'ljallangan va tekis sathga bo'rttirib ishlangan haykallar. Tekislikka bo'rttirib ishlangan haykallar relyefli haykallar deb ataladi. Tangalar, orden va medallar ham relyefli haykaltaroshlik namunasi hisoblanadi.

Relyefli haykal — tekis yuzaga (devorga) bo'rttirib ishlangan haykal.

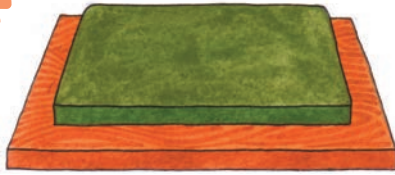
L.Ryabsev. «Bahor keldi».

Relyefli haykal ishlash bosqichlari:

1

Plastilinni (loyni) taxtachaga ma'lum qalinlikda tekis yotqizish

2

Ishlanadigan haykal shaklini chizib olish

3

Ishlanadigan haykal shaklini kesish

4

Relyefga yakuniy ishlov berish

Baliqning relyefli haykalini ishleng.

1. Relyefli haykal deb nimaga aytiladi?
2. Relyefli haykal ishlash bosqichlarini ayting.
3. Relyefli haykaltaroshlikka misollar keltiring.

1. Baliqning relyefli haykalini ishlashni oxiriga yetkazing.
- 2*. Xo'rozning relyefli haykalini ishleng.

7

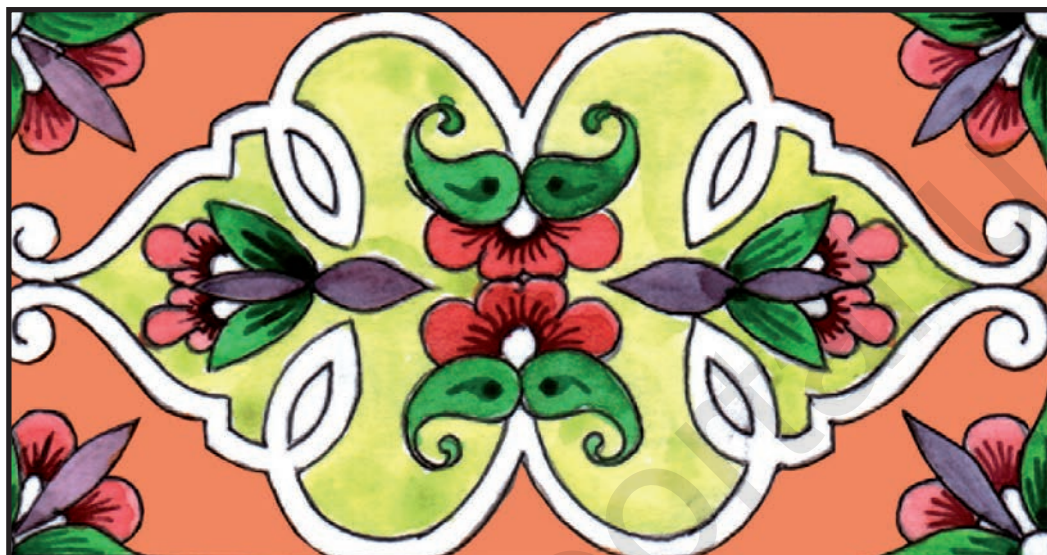
TO'RTBURCHAK SHAKLDA
NAQSH ISHLASH

Buyumlar yo'lsimon, doira, kvadrat shakldagi naqshlar bilan bir qatorda to'rtburchak shakldagi naqshlar bilan ham bezatiladi. Ayniqsa, kashtachilikda ulardan keng foydalaniladi. Palak, so'zana, choyshab, kirpech, zardevor kabi kashtachilik buyumlarida o'simliksimon tasvirlar, shox, gulband, guldastalar ko'p uchraydi. Shuningdek, to'rtburchak shakldagi naqshlar naqqoshlik, yog'och o'ymakorligi, ganch o'ymakorligida ham qo'llaniladi.

1. Yuqoridagi rasmda tasvirlangan san'at namunalari amaliy san'atning qaysi turlariga mansub?
2. Ularni bezashda qanday naqsh turlari va bezak gullaridan foydalanilgan?

To'rtburchak shaklli naqsh namunalari:

1. Yuqoridagi to'rtburchak shaklli naqsh namunalarida qanday bezak gullari bor?

Buyumlarni bezashda ko'proq quyidagi bezak gullari ishlatiladi:

barg

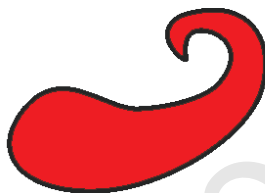
bodom

uch barg

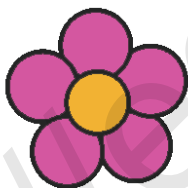
ko'p barg

garmdori

lolagul

oygul

paxtagul

bofta

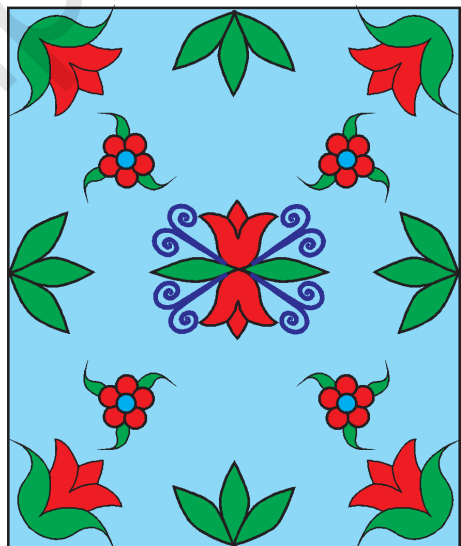
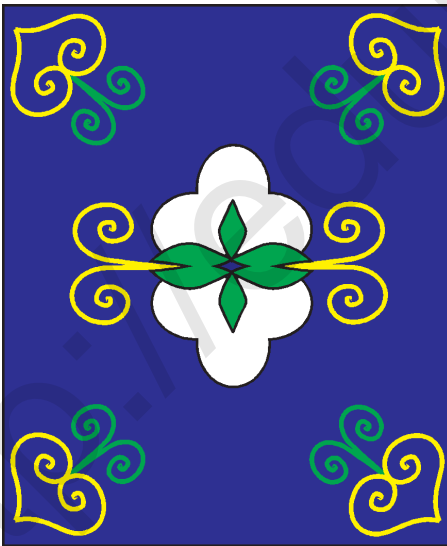
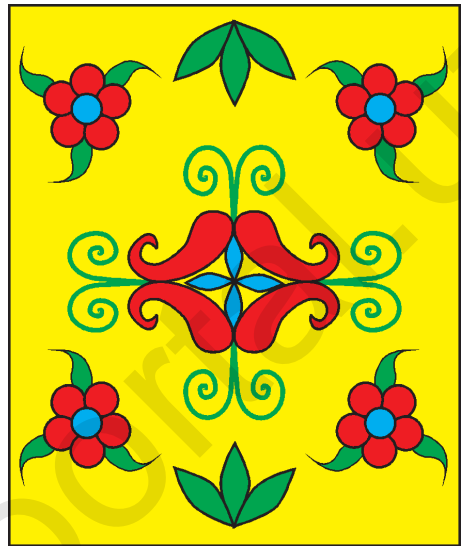
marg'ula

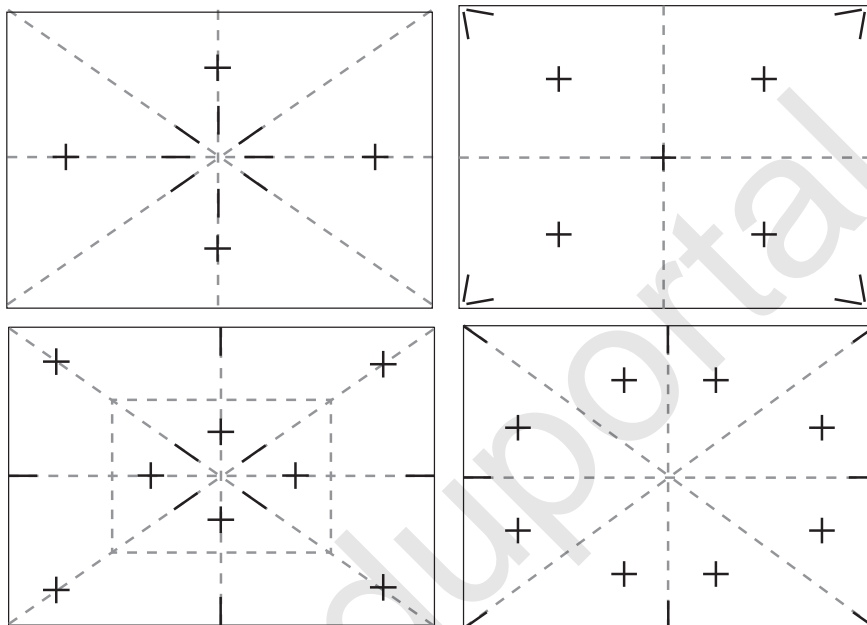
To'rtburchak shaklli naqsh namunalari. Ulardan o'z ishingizda foydalaning.

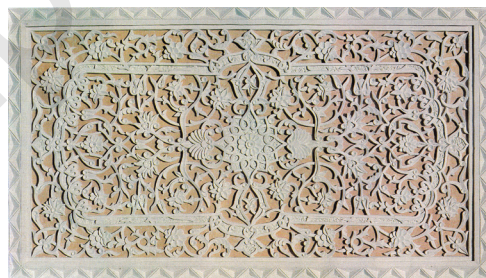
Endi naqsh kompozitsiyasini islang.

Naqshlardagi bezak gullarini turlicha joylashtirish mumkin. «+» belgi bilan «oygul» oʻrni, «-» belgi bilan «barg» oʻrni belgilangan.

1. Sariq rangli qogʻoz varagʻini 8 qavat qilib buklab, «oygul» naqsh bezak gulini chizib oling.
2. Buklangan qogʻozni chizilgan gul bezagi boʻyicha qirqing. Natijada 8 ta «oygul» naqsh bezagi paydo boʻladi.
3. Shunga oʻxshash yashil rangli qogʻozdan 8 ta «barg» bezak gulini ham qirqib oling.
4. Yuqorida berilgan naqsh tarxlaridan birini tanlang. Qirqib olingan bezak gullarini qizil rangli qogʻoz ustiga joylashtirib, toʻrtburchakli naqsh ishlang.

1. Yuqoridagi buyumlarda qanday bezak gullari ishlatilgan?
2. Ulardagi yo'lsimon naqshlarni toping.

1. Sinfda ishlangan to'rtburchak shaklidagi naqshni oxiriga yetkazing.
- 2*. To'rtburchak shaklidagi gilam uchun naqsh ishlang.

8 ORALIQ NAZORAT DARS

I. Test savollari:

1. Qaysi qatorda kontrast ranglar berilgan?

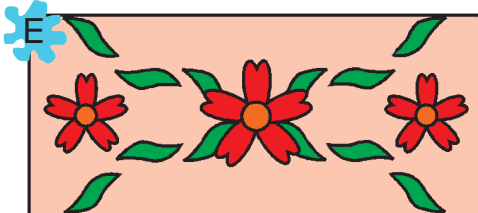
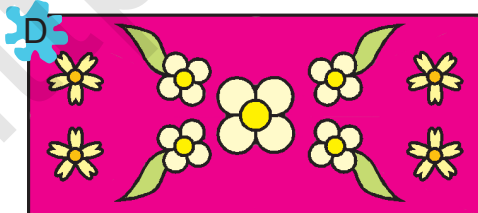
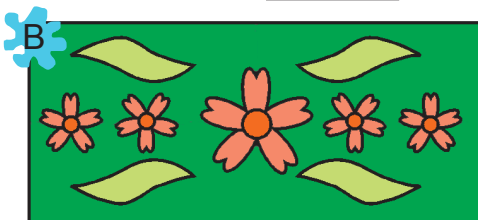
A

B

D

E

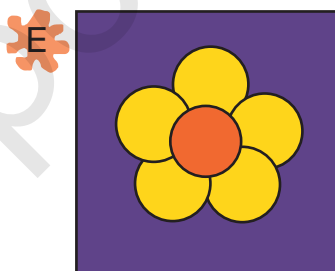
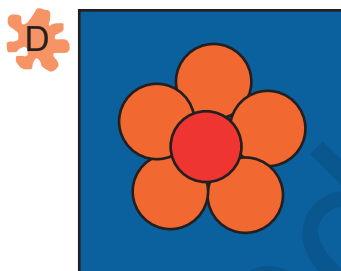
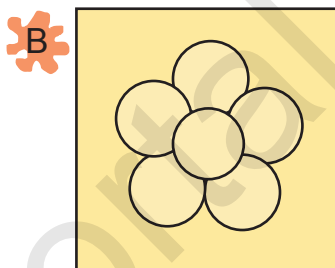
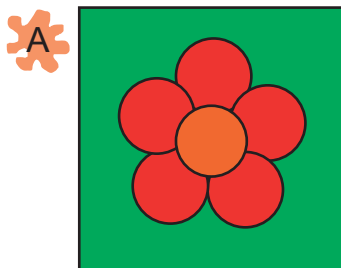
2. Ushbu bezak guli qaysi to'rtburchak naqshga tegishli?

3. Qaysi ranglar juftligi kontrast emas?

4. Qaysi naqshning foni va bezak gulining rangi to'g'ri tanlanmagan?

5. Qaysi rasmda relyefli haykal tasvirlangan?

II. Topshiriq.

«Hosil bayrami» mavzusida hikoya tuzing va shu hikoya asosida rasm ishleng.

9

UZUM VA SHAFTOLI
MEVALARIDAN TUZILGAN
NATYURMORT ISHLASH

I.Kazarin. *Mevali natyurmort.*

O'zbekiston o'zining olmazor, shaftolizor, uzumzorlari bilan ham juda mashhur. Bu yurtda mevalarning yuzlab navlari yetishtiriladi. Uzumning «Hasayni», «Husayni», «Buvvaki», «Charos», «Kishmish», «Rizamat ota» kabi sanab adog'iga yetish qiyin bo'lgan navlari juda ko'p. Ular boshining katta-kichikligi, donasining mayda-yirikligi, ta'mining shirin yoki nordonligi va rangi bilan bir-biridan farqlanadi. Uzumlarning och yashil, to'q yashil, sariq, qora, och binafsha, qizil ranglilari bor. Shaftolilar ham tukli-tuksiz, oq, qizil-sariq aralash ranglari bilan bir-biridan farqlanadi.

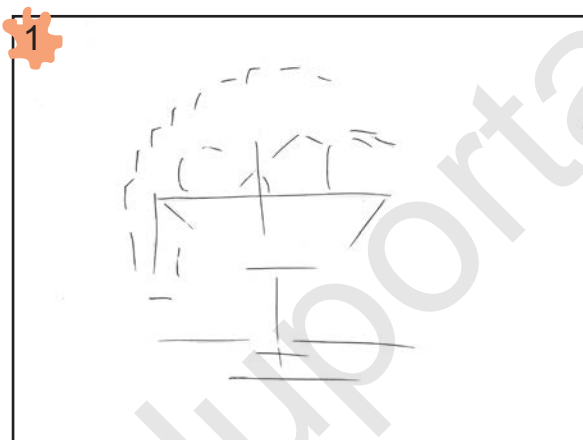

1. Berilgan rasmda uzumlar qanday tasvirlangan?
2. Rasmda yana qanday mevalar tasvirlangan?
3. Ularning ranglari, hajmi va shakllarini ayting.

«Uzum va shaftoli» mevalaridan tuzilgan natyurmortni ishlash bosqichlari:

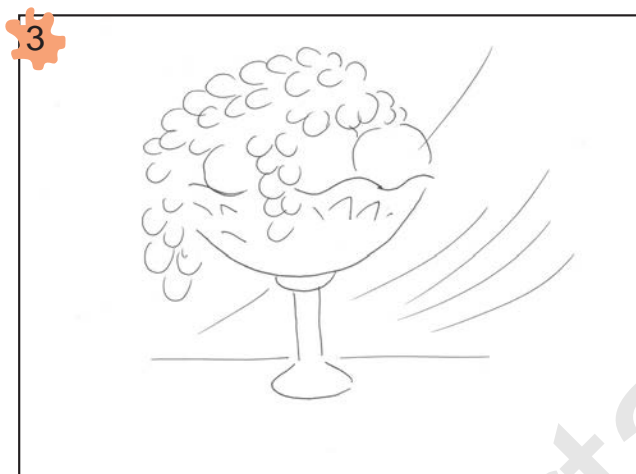

Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

Tasvirni qalamda yakunlash

Rasmni rang bilan yakunlash

1. Sinfda ishlangan natyurmortni yakunlash.
2. Shaftoli va uzumdan iborat ixtiyoriy natyurmort ishlang.

II CHORAK

I.Razjivin. O'rmonda qish.

Bu chorakda siz:

- Kuz manzarasi rasmini ishlashni o'rganasiz;
- berilgan mavzu asosida haykal kompozitsiyasini ishlashni o'rganasiz;
- hikoya va ertak asosida illyustratsiyalar ishlaysiz;
- yo'lsimon shaklda murakkab naqsh ishlashni o'rganasiz.

10

«ТОГ‘ДА КУЗ»
MAVZUSIDA RASM
ISHLASH

O‘zbekiston – tabiati go‘zal yurt. Ayniqsa, kuz faslida yurtimiz tabiati o‘zgacha go‘zallik kasb etadi. Shuning uchun ham manzarachi rassomlar kuz tasviriga oid ko‘plab asarlar yaratganlar. Nikolay Karaxan, Rahim Ahmedov, Zokir Inog‘omov, G‘ofur Abdurahmonovlar shular jumlasidandir.

G‘.Abdurahmonov. *Kuz.*

Rassom G‘ofur Abdurahmonov kuz mavzusini tasvirlash uchun sariq, zarg‘aldoq va qizil ranglardan o‘rinli foydalangan.

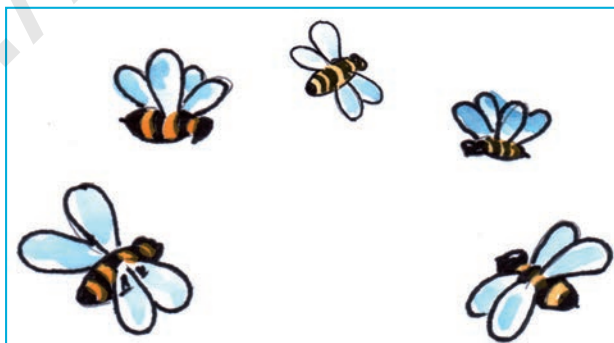
1. G'. Abdurahmonovning «Kuz» nomli asarini yaxshilab kuzating. Unda nimalar tasvirlangan? Asarda qaysi ranglardan foydalanilgan?
2. «Tog'da kuz» mavzusida hikoya tuzing.

Rangtasvir kompozitsiyasi asosiy va yordamchi elementlardan (bo'laklardan) iborat.

Asosiy element odatda o'rtada tasvirlanadi. Qolgan yordamchi elementlar asosiy element atrofiga joylashtiriladi.

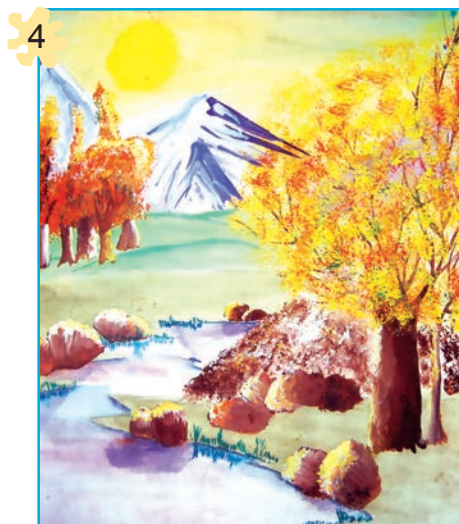
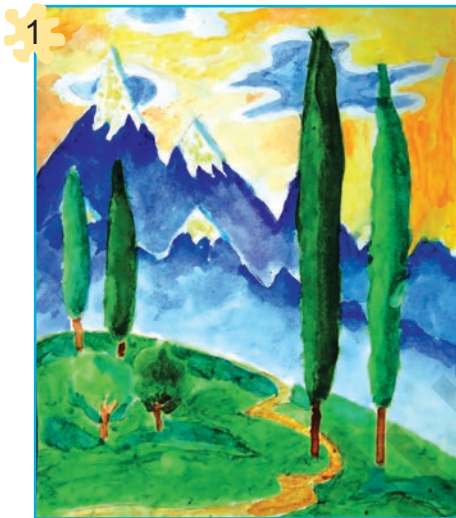

Bu yerda asosiy element — kungaboqar, yordamchi elementlar — asalarilar. Agar kungaboqar olib tashlansa, kompozitsiya o'z mazmunini yo'qotadi.

1. Kuz fasli odatda qaysi ranglar bilan tasvirlanadi? Quyidagi rasmlarning qaysi birida kuz fasli tasvirlangan?
2. Kompozitsiyaning qanday elementlari bor?
3- rasmdagi asosiy va yordamchi elementlarni aniqlang.

«Tog'da kuz» mavzusida rasm ishlash bosqichlari:

1
Qog'oz yuzasida narsalarni umumiy tarzda tasvirlash

2
Rasmda narsalar tasvirini aniqlashtirish

3
Rasmni och ranglarda bo'yash

4
Rasmdagi ko'rinishlarning aniq tasvirini ishlash

«Tog'da kuz» mavzusida kompozitsiya ishleng.

1. Sinfda ishlangan «Tog'da kuz» mavzusidagi rasmni oxiriga yetkazing.

2*. «Kuz» mavzusida mustaqil rasm ishlang.

Zokir Inog'omov (1919–1996) — O'zbekiston xalq rassomi. Uning asarlarida qahramonlarning qiyofalari jonli, hayotiy ifodalanganligi bilan diqqatga sazovor. «Onalik», «Kuz», «Dalada nonushta», «Xirmonda», «Mosh hosili», «Orol» va boshqalar Inog'omovning mashhur asarlari hisoblanadi.

Z.Inog'omov. *Choyga.*

11

«KECH KUZ» MAVZUSIDA KOMPOZITSIYA ISHLASH

Oltin rangga burkangan kuz manzaralari har bir rassomni zavqlantiradi. Kuzgi ko'rinishlarni o'z asarlarida maroq bilan aks ettirgan rassomlar talaygina. Ular R.Ahmedov, G'.Abdurahmonov, H.Karaxan, N.Qo'ziboyev, Z.Inog'omov va boshqalardir.

O.Qozoqov. *Qasrakda kuz.*

1. Yuqoridagi rasmda quyoshli, ochiq havodagi kuz manzarasi tasvirlangan.
2. Kuz manzarasini diqqat bilan kuzating va uning mazmunini gapirib bering.

Avvalo daraxt, tog', bulut kabilarning rasmi qanday ishlanishini bilib oling. Masalan, daraxt rasmlari quyidagicha bosqichlarda ishlanadi:

1

2

3

4

1

2

3

4

1

2

3

4

1

2

3

4

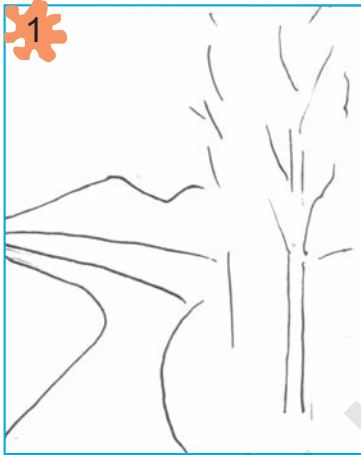

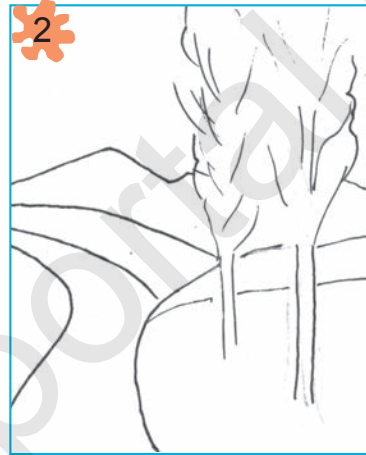
Endi siz ham yuqorida qayd qilingan rassomlar kabi chiroyli manzara rasmini ishleng. Bunda darslikda berilgan kuz rasmlari va o'zingiz ko'rgan manzaralarni xotirlab rasm ishleng.

«Kech kuz manzarasi» rasmini ishlash bosqichlari:

1
Tasvir o'lchamlarini belgilash

2
Tasvirni xomaki ishlash

3
Tasvirni qalamda yakunlash

4
Rasmni rang bilan yakunlash

R.Ahmedov. *Kuz tabiati manzarasi.*

1. Sinfda chizilgan «Kech kuz» rasmini guash yoki akvarelda bo'yang.

2*. «Yomg'irli kun» mavzusida rasm ishlang.

N.G.Karaxan. *Kuz*.

Karaxan Nikolay Grigoryevich (1900 – 1970) – O'zbekiston xalq rassomi. Asarlarida o'zbek xalqining hayoti va mehnat faoliyati hamda tabiat manzaralarini aks ettirgan. U manzara janridagi «Nanay yo'li», «Yashnayotgan vodi», «So'nggi nur», «Oltin kuz», «Kuz» va boshqa asarlari bilan mashhur.

12

YO'LSIMON SHAKLDA MURAKKAB NAQSH ISHLASH

1. Har bir naqshda ishlatilgan bezak gullarini diqqat bilan kuzating va ularning nomini ayting.
2. Naqsh foni va bezak gullari ranglarini o'zaro taqqoslang.

Naqsh kompozitsiyasini hosil qilishda uning bezak gullari ma'lum me'yorlar asosida takrorlanishiga amal qiling. Bu naqqoshlikning asosiy qoidalaridan bo'lib, u «RITM» deb ataladi.

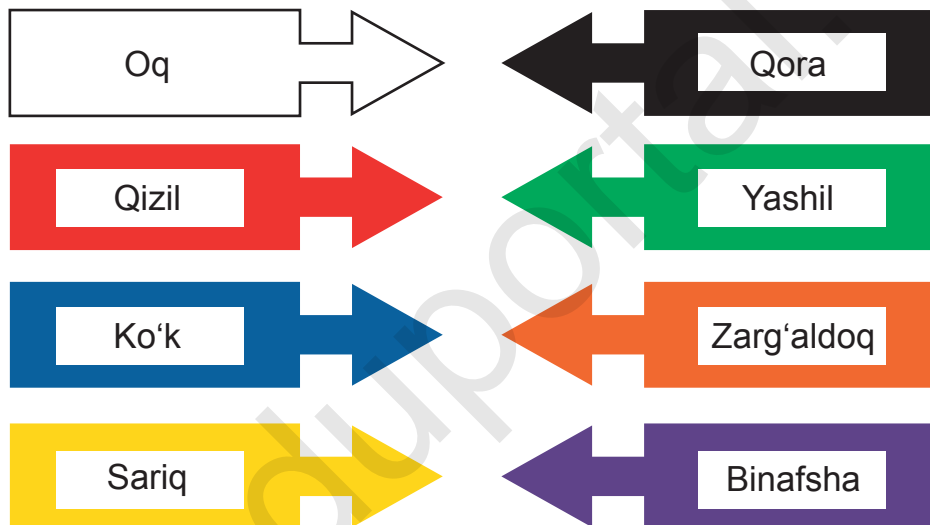
Naqsh bezak gullari va asosini tasvirlashda naqsh ustalari ko'pincha kontrast ranglardan foydalanadilar. Natijada, naqshlar jozibador va yorqin ko'rinadi.

Kontrast ranglar — o‘zaro qarama-qarshi ranglar.

Kontrast ranglar naqshlarda bezak gullari va fon rangining och to‘qligi bilan aniqlanadi. Kontrast ranglar faqat och-to‘qligi asosida emas, rang tuslari (iliq, sovuq) orqali ham aniqlanadi.

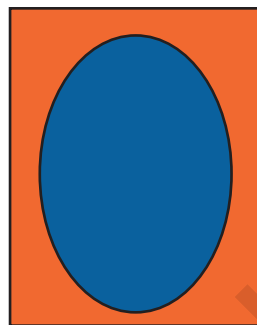
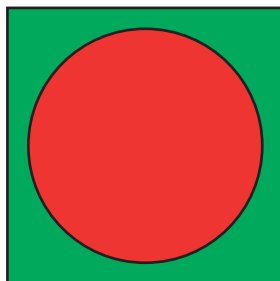
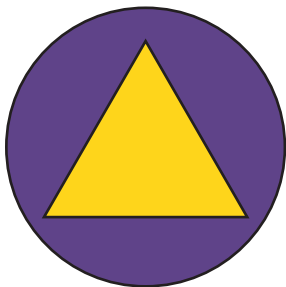

Bu ranglar yonma-yon ishlatilganda bir-birini yorqinroq ko‘rsatadi.

Kapalak qanotidagi kontrast ranglarni aniqlang.

Bu rasmlarning qaysinisida kontrast (och-to'q) ranglar qo'llanilgan?

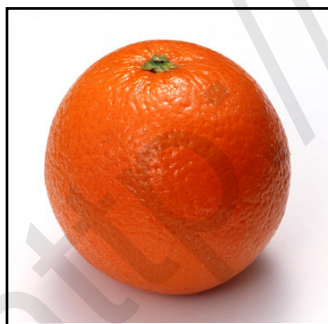
Kontrast ranglarning biri ikkinchisining asosida (fonida) yorqinroq ko'inishiga e'tibor bering.

Naqsh ishlaganda uning foni va bezak gullarini bo'yashda kontrast ranglardan foydalansangiz, ranglar yanada yorqinroq ko'rinadi.

Bezak naqshlar axromatik ranglar bilan ham ishlanadi.

Oq, kulrang va qora ranglar — **axromatik** ranglar deb ataladi. Qolgan ranglar esa **xromatik** ranglar hisoblanadi.

Axromatik rangdagi fon xromatik rangdagi narsalarni yanada yorqinroq ko'rsatadi.

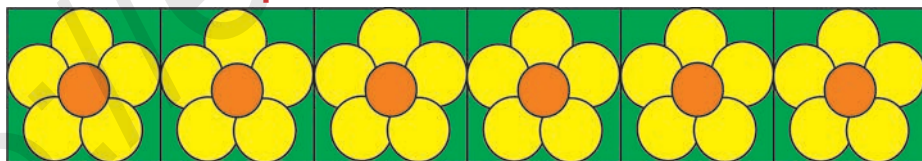

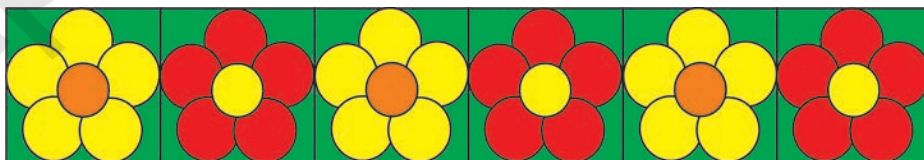
Oqqush qora fonda yorqin ko'rinadi. Sariq fonda esa unchalik yorqin ko'rinmaydi.

Yo'lsimon naqshlar.

Bir xil rangdagi bezak gulli naqsh (oygul).

Ikki xil rangdagi bitta bezak gulli naqsh (oygul).

oygul

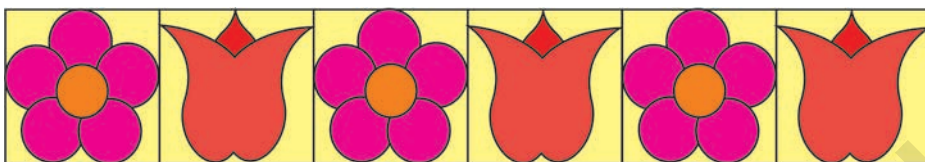
lola

oygul

lola

oygul

lola

Ikkita bezak gulli naqsh.

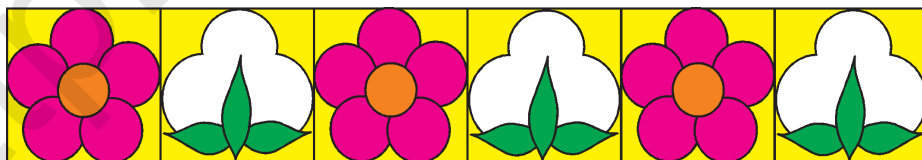
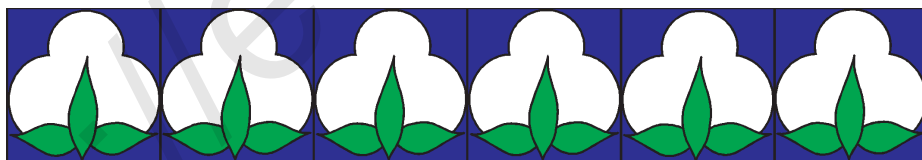
Ritm — naqshda bezak gullarining takrorlanib yoki almashinib kelishidir.

Ikkita bezak gulli yo'lsimon naqsh ishlang. Unda naqshning boshqa elementlaridan ham foydalanishga harakat qiling.

1. Quyidagi yo'lsimon naqshlarda qaysi bezak gullaridan qanday tartibda foydalanilgan?

2. Naqsh asosi va bezak guli qanday ranglarga bo'yalgani ma'qul?

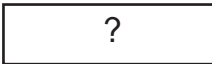

- Kontrast ranglarni juft-jufti bilan sanab bering.
- Barg rasmini tasvirlash uchun qanday rangdagi asos (fon) tanlangani ma'qul?

- Noma'lum ranglarni toping.

1) + =
 sariq ko'k

2) + =
 qizil zarg'aldoq

3) + =
 ko'k binafsha

- Quyidagi buyumlarning bezatilishida qanday naqshlardan foydalanilgan?

1. Ikkita bezak gulli naqshni akvarelda kontrast ranglarga bo'yang.
- 2*. Ikkita bezak gulli va ranglari almashib keladigan naqsh islang.

Usta Yoqubjon Raufov
(1888—1974)

Yoqubjon Raufov — naqqosh usta, O'zbekiston xalq rassomi. Naqqoshlik hunarini otasi usta Rauf Kalondan o'rgangan. Usta Yoqubjon Raufov respublikamizning qator shaharlaridagi jamoat binolarini bezashda boshchilik qilgan.

Usta Yoqubjon Raufov ishlagan naqsh.

13

«TOSHBAQA BILAN CHAYON» MASALI ASOSIDA RASM ISHLASH

Toshbaqa bilan chayon

Gulxaniyning «Toshbaqa bilan chayon»
masalining qisqacha mazmuni

Toshbaqa bilan chayon safarga chiqdilar. Yoʻlda ular katta daryoga duch keldilar. Toshbaqa suvdan chayonni olib oʻtib yaxshilik qilmoqchi boʻldi va chayonni ustiga mindirib oldi. Daryo oʻrtasiga kelganda, chayon bejo harakat qila boshladi. Toshbaqa buning sababini soʻraganida, u nayzasini toshbaqaga sanchib, sinab koʻrmoqchi ekanligini aytdi. «Chayonning ishi xoh doʻst koʻksiga va xoh dushman orqasiga nish urmoqdan iboratdir», — dedi. Toshbaqa esa: «Unda mening ham suv yuzida yurishimdan naf yoʻq, mening ishim daryo javohirlarini tomosha qilishdir», — deb daryo tubiga shoʻngʻidi.

Shunday qilib, toshbaqa javohir termoqqa, chayon esa jon bermoqqa ketdi. Yaxshilikka – yomonlik, deb shuni aytdilar.

Maqol

Yaxshiga yondash, yomondan qoch.

1. «Toshbaqa bilan chayon» masalini o‘qib chiqing.
2. Rasmda masalning qaysi lavhasi tasvirlangan?

O‘zbekistonlik rassomlar xalq ertaklari, masallar va boshqa adabiy asarlarga ko‘plab illyustratsiyalar ishlaganlar. Iskandar Ikromov, Telman Muhamedov, Abduqahhor Mahkamovlar shular jumlasidandir.

Endi siz masaldagi birorta ko‘rinish yoki voqea-ning illyustratsiyasini ishlang.

Illyustratsiya — badiiy asar mazmunini to‘ldiruvchi yoki ko‘rgazmali tasvirlovchi rasm.

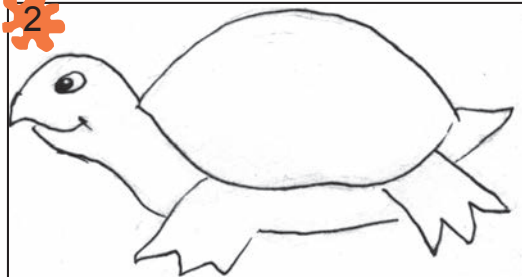
Toshbaqa rasmini ishlash bosqichlari:

1

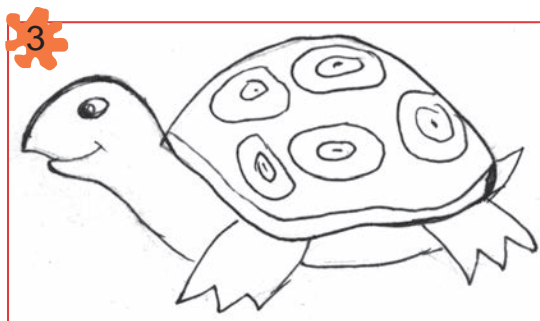
Tasvir o‘lchamlarini belgilash

2

Tasvirni xomaki ishlash

3
Tasvirni qalamda
yakunlash

4
Rasmni rang bilan
yakunlash

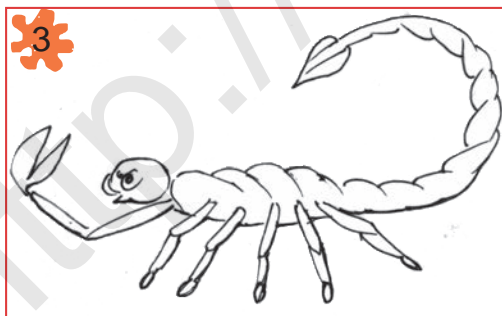
Chayon rasmini ishlash bosqichlari:

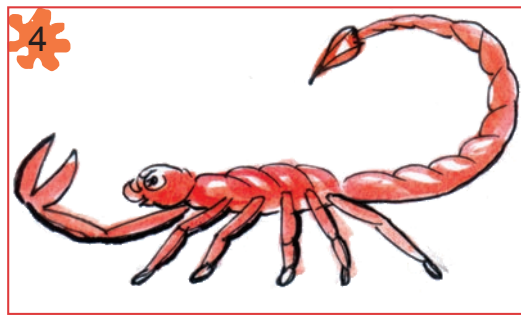
1
Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2
Tasvirni xomaki
ishlash

3
Tasvirni qalamda
yakunlash

4
Rasmni rang bilan
yakunlash

1. Illyustratsiya nima?
2. O'qish kitobingizdagi turli xil asarlarga ishlangan illyustratsiyalarni aniqlang va ularni tahlil qiling.

1. «Toshbaqa bilan chayon» masaliga ishlangan illyustratsiyani akvarel bo'yoqlar bilan bo'yang.
- 2*. O'zingiz sevgan birorta ertakka illyustratsiya ishlang.

Buyuk rassom Kamoliddin Behzod ham turli asarlarga illyustratsiyalar ishlagan.

Kamoliddin Behzod
(1455-1536)

K.Behzod.
*Masjid
qurilishi.*

Kamoliddin Behzod – Sharqning buyuk musavviri. U Alisher Navoiy, Zahiriddin Bobur va boshqa shoirlarning asarlariga illyustratsiyalar ishlagan. Kamoliddin Behzod «Sulton Husayn saroyida ziyofat», «Doro va otboqarlar», «Masjiddagi bahs», «Olimlar suhbatlari» va boshqa asarlari bilan mashhur.

14

«NASRIDDIN AFANDI» ERTAGI ASOSIDA HAYKAL YASASH

Yakov Shapiro. *Xo'ja Nasriddin haykali.*

O'zbek xalq og'zaki ijodida afsonaviy, xalqning sevimli va quvnoq qahramoni — Nasriddin Afandi obrazi muhim o'rin tutadi. U hayotda yashab o'tmagan bo'lsa-da, xalqimiz uning haqida son-sanoqsiz latifalarni to'qigani to'qigan. Nasriddin Afandi qiyofasi tasviriy san'atga shu latifalar orqali kirib kelgan.

Rasmdagi haykalga qarab Nasriddin Afandi haqida qanday tasavvur hosil qildingiz?

Eshak haykalini yasash bosqichlari:

1

2

3

4

5

6

Nasriddin Afandi haykalini yasash bosqichlari:

1

2

3

4

Nasriddin Afandi va uning eshagi ishtirokidagi bi-
ror lavhani ko'z oldingizga keltiring. Lavha asosida
haykaltaroshlik kompozitsiyasini tuzing va unga nom
qo'ying.

Afandi mergan

Afandi: «Merganman», – deb maqtanib yurar edi. Bir kuni podsho uni ovga olib chiqdi. Bir joyda o'tlab yurgan kiyik uchrab qoldi. Afandi darrov kamondan o'q uzgan edi, xato ketdi. Afandi xijolat bo'ldi va podshoga qarab:

— Bu sizning o'q otishingiz, — dedi.

Afandi yana o'q uzdi. U ham xato ketdi.

— Bu vaziringizning o'q otishi, — dedi.

Uchinchi marta o'q otgan edi, kiyikka tegdi.

— Mana bu mulla Nasriddinning o'q otishlari, — dedi Afandi.

Nasriddin Afandi latifalari asosida ishlangan haykallar.

1. Yuqoridagi haykallarning mazmuni va tuzilishi haqida soʻzlab bering.
2. Haykaltaroshlik kompozitsiyasi nima?

1. Sinfda ishlangan haykaltaroshlik kompozitsiyasini oxiriga yetkazing.
- 2*. Biror latifa mazmunidan kelib chiqib, sinfda ishlangan haykallardan foydalanib, yangi kompozitsiya tuzing.

15

ORALIQ NAZORAT DARS

I. Test savollari:

1. Quyida keltirilgan tasviriy va amaliy san'at asarlari turlarini aniqlang.

1. Applikatsiya;
  2. Haykaltaroshlik;
  3. Rangtasvir;
  4. Dekorativ kompozitsiya.
2. Qish manzarasini tasvirlashda asosan qanday ranglar ishlatiladi?

A Iliq ranglar;

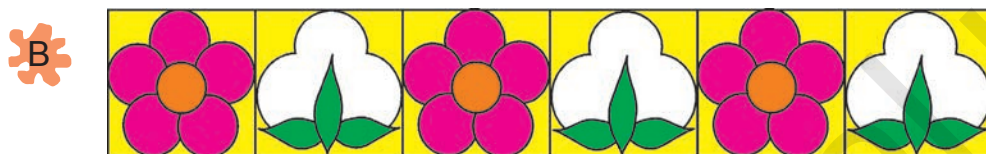
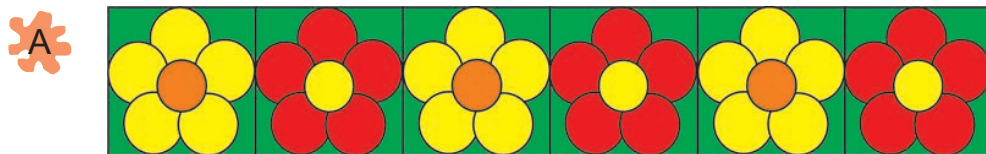
D Asosiy ranglar;

B Sovuq ranglar;

E Kontrast ranglar.

3. Qaysi naqshning ikki xil bezak guli bor?

4. Keltirilgan rasm tasviriy san'atning qaysi janriga tegishli?

A Haykaltaroshlik

B Grafika

D Rangtasvir

II. Topshiriq.

«Qor yog'moqda» mavzusida rasm ishlang.

16

YANGI YIL BAYRAMIGA DEVORIY GAZETA ISHLASH

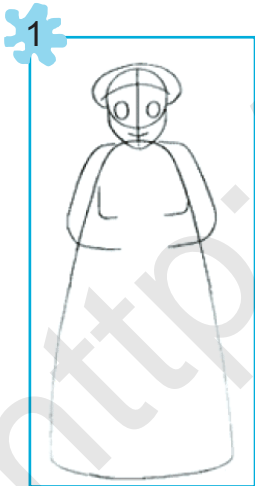

Yangi yil bayrami barchaning eng sevimli bayrami. Eski yil tugashi va yangi yilning boshlanishi yer yuzida keng ni-shonlanadi. Bu bayramda barcha bir-birini tabriklab, yangi yil yaxshiliklarga mo'l bo'lishini tilaydi. Buning uchun maxsus tab-riknomalar, devoriy gazetalar tayyorlanadi. Ularda qish fasli, qor, archa bayrami, qorbobo, qorqiz va turli ertak qahramonlari tasvirlanadi.

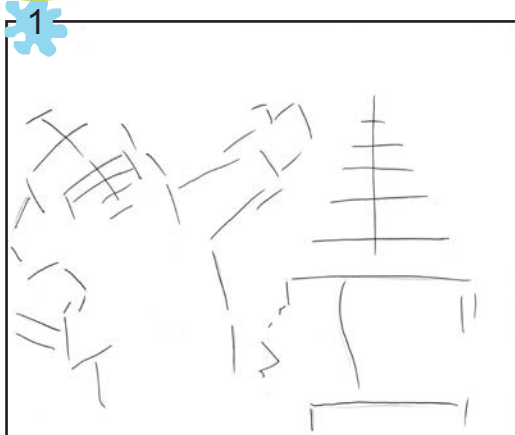

1. Rasmlarda nimalar aks ettirilgan?
2. Ularni tasvirlashda qaysi ranglardan ko'proq foydalanilgan?

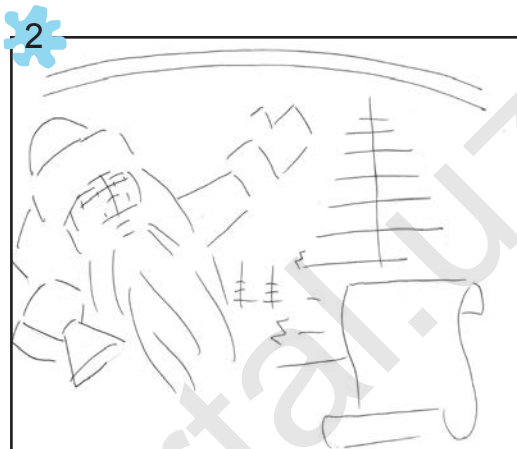

Devoriy gazeta eskizini ishlash bosqichlari:

Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

Tasvirni qalamda yakunlash

Rasmni rang bilan yakunlash

1. Yangi yilga bag'ishlangan devoriy gazeta eskizini oxiriga yetkazing.
2. «Yangi yil tabriknomasi» eskizini ishlang.

III CHORAK

G'Abdurahmonov. *Bahor*.

Bu chorakda siz:

- berilgan mavzu asosida rasm va haykal ishlashni;
- minora uchun naqsh ishlashni;
- hayvonlar rasmini ishlashni o'rganasiz;
- natyurmort ishlashni davom ettirasiz;
- tabriknoma eskizini chizasiz.

17

«QISHKI O'YINLAR» MAVZUSIDA KOMPOZITSIYA ISHLASH

Qish fasli bolalar uchun zavqli lahzalarga boy bo'ladi. Sovuq iqlim tufayli hosil bo'lgan yaxmalaklar, qorli yerlar bolalar uchun qiziqarli o'yin maydoniga aylanadi. Ular chang'i, konki uchadilar, qorbo'ron o'ynaydilar va qordan qorbobo haykalini yasaydilar. Quyidagi rasmda rassom shunday lahzani tasvirlagan:

1. Bolalar qishki ta'tilda qanday o'yinlar o'ynaydilar?
2. Qish faslini tasvirlashda ko'proq qaysi ranglar ishlatilgan?

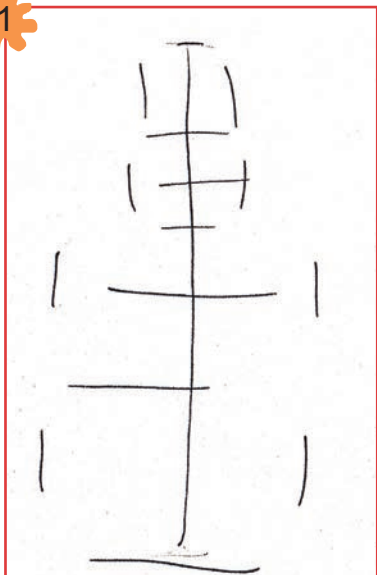

Qorbobo rasmini ishlash bosqichlari:

1

Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2

Tasvirni xomaki
ishlash

3

Tasvirni qalamda
yakunlash

4

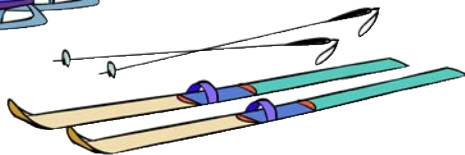
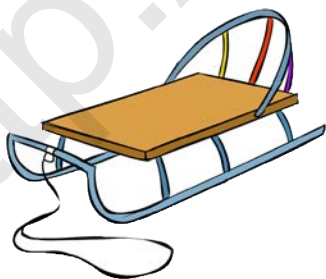
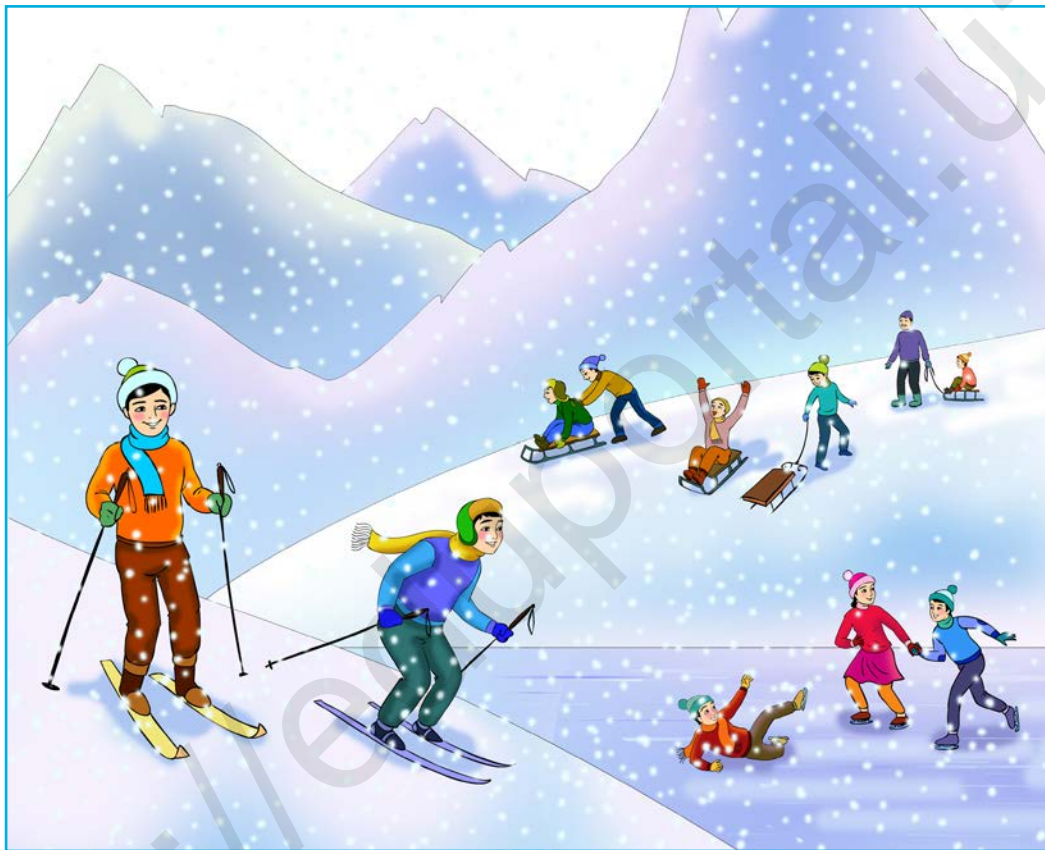
Rasmni rang bilan
yakunlash

Ko'rgan rasmlaringizdan foydalanib yangicha ko'rinishda «Qishki o'yinlar» deb nomlangan rasm ishlang.

1. «Qishki o'yinlar» mavzusidagi rasmni ishlashda qanday ranglardan foydalaniladi?

1. «Qishki o'yinlar» mavzusida rasm ishlashni oxiriga yetkazing.

2*. «Chana uchish» mavzusida rasm ishlang.

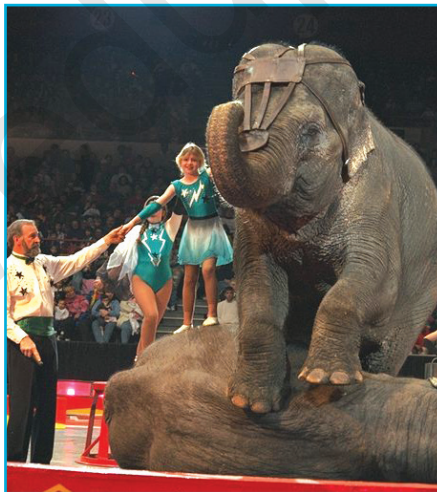
Tengdoshingiz ijodidan. *Qish manzarasi.*

18

«SIRK SAHNASIDAGI TOMOSHA» MAVZUSIDA HAYKAL YASASH

1. Rasmlarda qaysi tomoshalarni ko'ryapsiz?
2. Sirkda yana qanday tomoshalar ko'rgansiz?

Hayvon o'rgatuvchi haykalini ishlash bosqichlari:

1

2

3

4

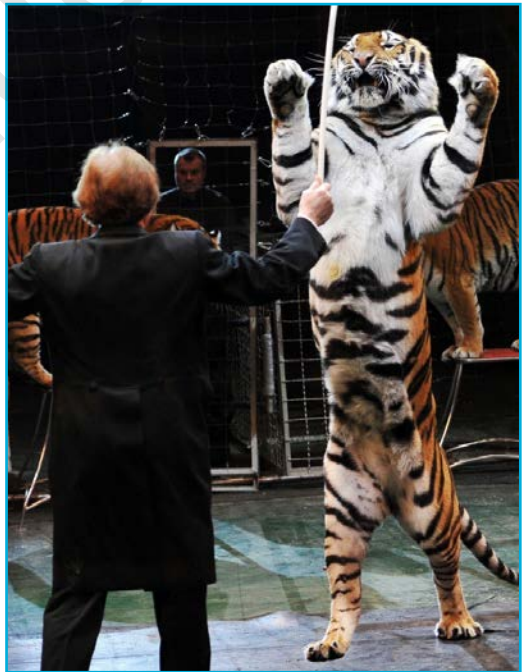
5

6

Yo'lbars haykalini ishlash bosqichlari:

1

2

3

4

Berilgan namunalardan foydalanib, «Hayvon o'rgatuvchi» deb nomlangan haykaltaroshlik kompozitsiyasini tuzing.

1. Haykaltaroshlik kompozitsiyasi nima?
2. Yasalgan haykallardan yana qanday kompozitsiyalar tuzish mumkin.

1. «Hayvon o'rgatuvchi» haykaltaroshlik kompozitsiya sini oxiriga yetkazing.
- 2*. «Hayvon o'rgatuvchi» mavzusida boshqa haykaltaroshlik kompozitsiyasini islang.

19

MINORA UCHUN GIRIXLI NAQSH ISHLASH

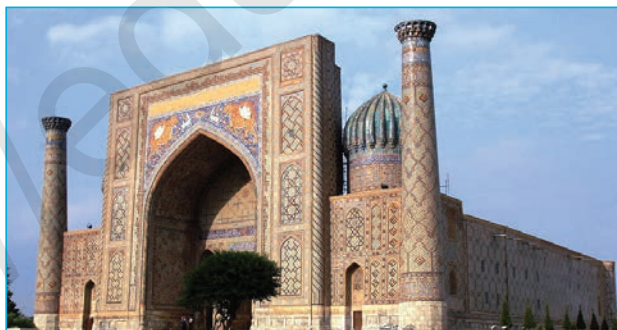
Ona yurtimiz qadimiy me'moriy obidalari bilan mashhur. Ularni bu qadar mo'jizakor bo'lishida naqshinkor bezaklarning o'rni beqiyos! Ularni yaratishda naqqoshlar bilan birga koshinkorlar ham ishtirok etganlar. Me'morchilikdagi naqshlar koshin parchalarini birlashtirish usuli bilan hosil qilinadi.

Bibixonim masjidi.

Imom al-Buxoriy maqbarasi.

Sherdor madrasasi.

1. Rasmlarda tasvirlangan me'moriy yodgorliklar haqida nimalarni bilasiz?
2. Ularga badiiy bezak berishda qanday naqshlardan foydalanilgan?

Me'morlik — bino va inshootlarni loyihalash va qurish san'ati.

Me'morlik asarlari qatoriga turli-tuman binolar, uy-joylar, me'moriy majmualar, maydonlar, shaharlar, ulardagi monumentlar kiradi.

Zamonaviy me'morlik san'ati namunalari.

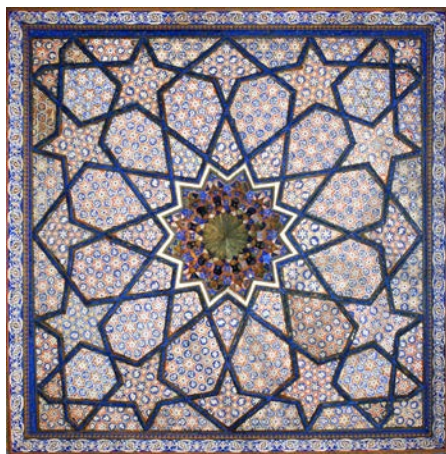
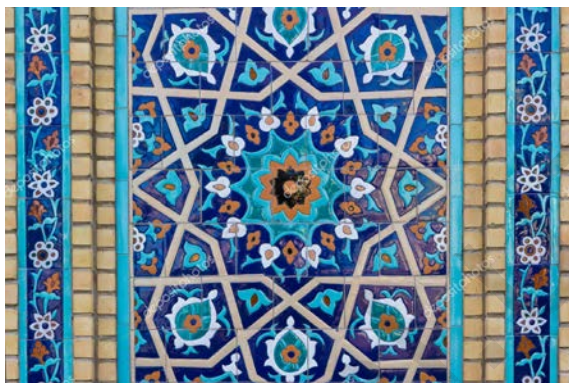

Temuriylar tarixi davlat muzeyi.

Toshkent Islom universitetining binosi.

Ushbu qadimiy me'moriy yodgorlik namunalaridagi biror naqshdan nusxa oling.

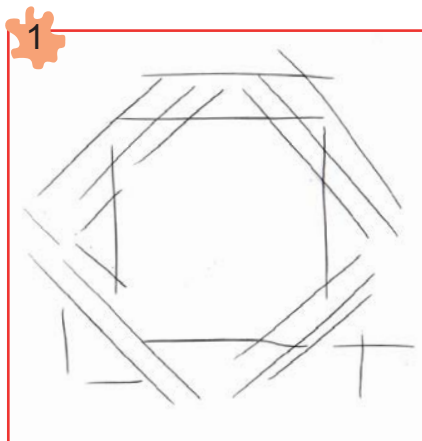

1. Yurtimizda qanday me'moriy obidalar bor? Ular haqida so'zlab bering.
2. Qadimda me'morlar ko'proq naqqoshlikning qaysi turlaridan foydalanganlar?

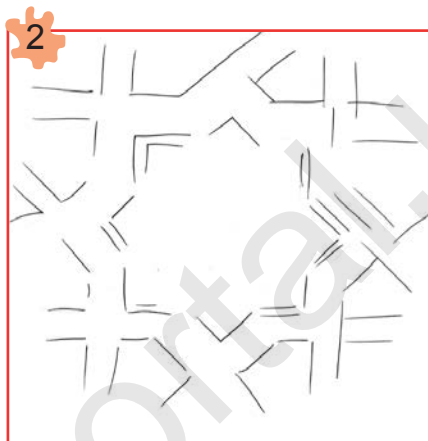

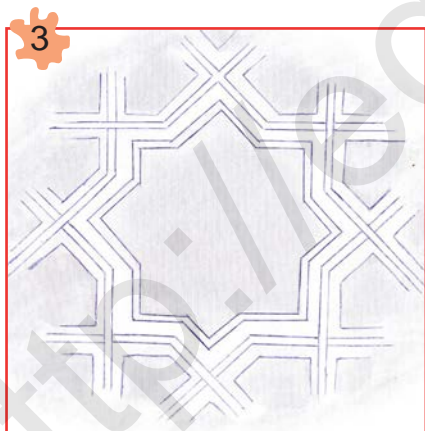
Girixli naqsh ishlash bosqichlari:

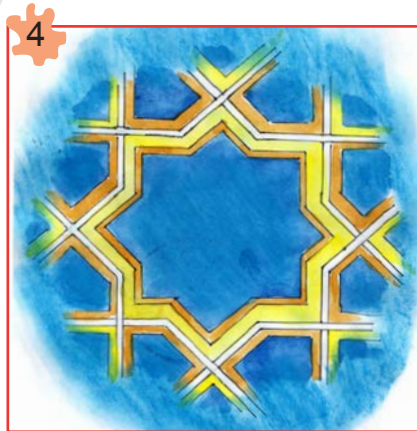
1
Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2
Tasvirni xomaki
ishlash

3
Tasvirni qalamda
yakunlash

4
Rasmni rang bilan
yakunlash

1. Sinfda ishlangan qadimiy naqsh nusxasini ishlashni oxiriga yetkazing va uni bo'yang.
- 2*. Yurtimizdagi biror qadimiy obida rasmini ishlang.

Temuriylar tarixi davlat muzeyi binosining gumbaz osti shiftiga ishlangan naqsh

Anvar Ilhomov (1946- yilda tug'ilgan) — naqqosh, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi. U «Xalqlar do'stligi», «Turkiston» saroylari, Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Imom Buxoriy, Ahmad Farg'oniy majmualarini bezashda ishtirok etgan.

XONAKI GULLARGA QARAB RASM ISHLASH

Maktablarda, xonadonlarda, ishxonalarda, bog'larda turli-tuman gullar o'stiriladi. Bu gullar dala gullaridan farqlanib, ularni alohida parvarishlash kerak bo'ladi. Xonaki gullar barglarining tuzilishi, katta-kichikligi, gullarining rangi, hidi va hatto qaysi dardga shifoligi bilan ham bir-biridan farqlanadi. Xonaki gullarni bahor va yoz oylarida tomorqalarga ekish ham mumkin. Biroq kuzda ularni albatta maxsus gul tuvaklariga ko'chirib o'tkazish kerak bo'ladi. Gul tuvaklaridagi xonaki gullar havoni tozalab sof havodan nafas olishimizga yordamlashadi. Undan tashqari xonalarimiz chiroyiga chiroy qo'shib, qishda ham gul ochib ko'zlarni quvontiradi.

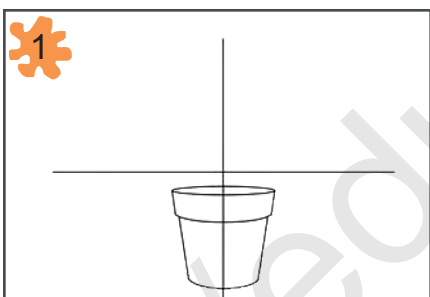
1. Xonaki gullarning qanday turlarini bilasiz?
2. Sizing uyingizda ham xonaki gullar bormi?

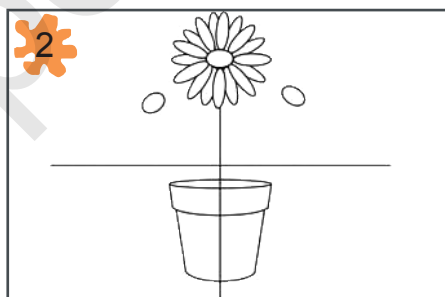
Rasmda berilgan xonaki gullarni yaxshilab kuzating va ular yordamida birorta xonaki gul rasmini ishlang.

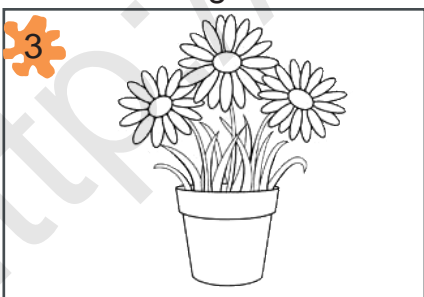
Xonaki gullar rasmini ishlash bosqichlari:

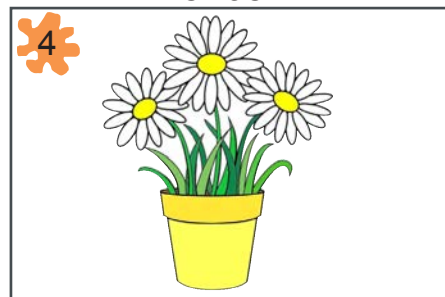
Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

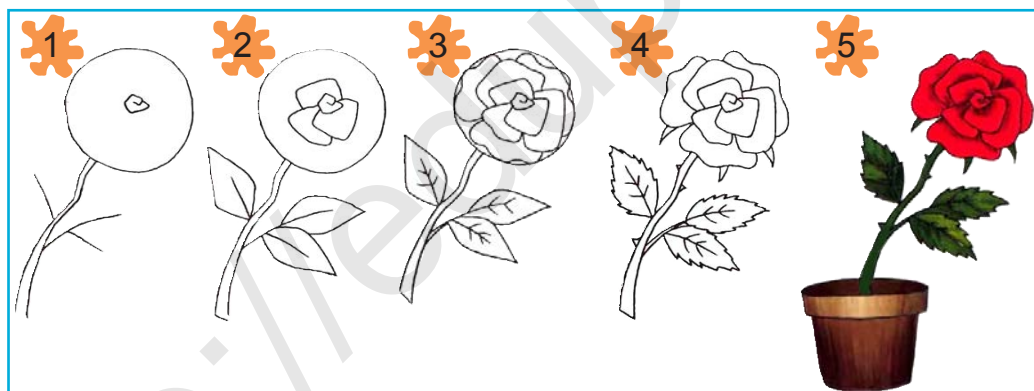
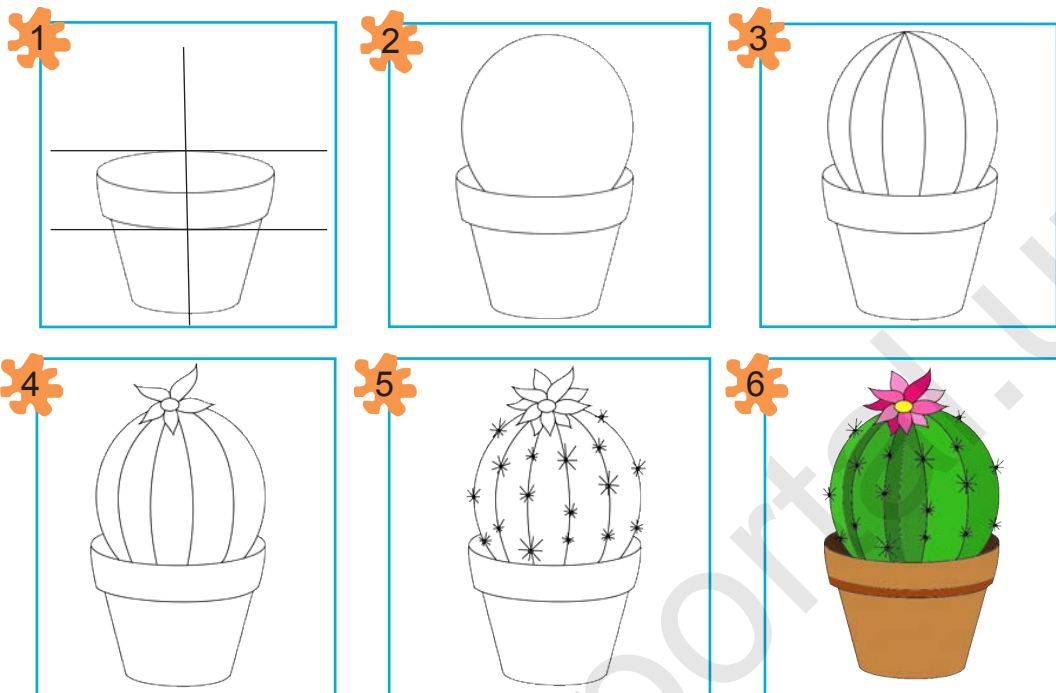
Tasvirni qalamda yakunlash

Rasmni rang bilan yakunlash

1. Sinfda ishlangan «Xonaki gul» rasmini oxiriga yetkazing.
2. «Xonamdagi gullar» mavzusida bir nechta tuvakdagi gullar rasmini ishlang.

21

«TENNISCHI» MAVZUSIDA RASM ISHLASH

O'zbekistonda sport

O'zbekistonda sportga katta e'tibor qaratilgan. Sportning maqsadi kishilarning sog'lig'ini mustahkamlash va umumiy jismoniy rivojlantirish hisoblanadi. Tennis mamlakatimizda ommalashgan sport turlaridan biri bo'lib, unga qiziqish yildan yilga ortib bormoqda.

O'zbekistonlik sportchilar orasida tennischilarning o'z o'rnini bor. Denis Istomin, Farrux Do'stov, Iroda To'laganova, Nigina Abduraimova, Vlada Yaxshibarova kabi tennischilarimiz xalqaro arenalarda O'zbekiston sharafini munosib himoya qilib kelmoqdalar.

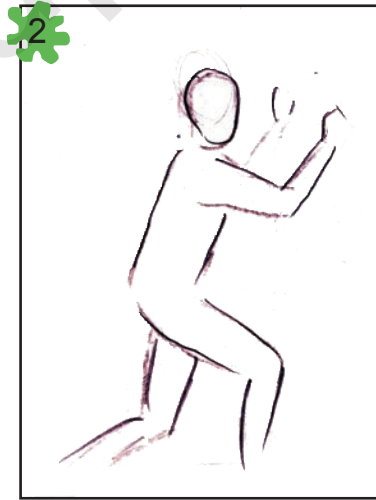
1. Tennis sporti haqida nimalar bilasiz?
2. Siz qaysi sport turi bilan shug'ullanasiz?
3. Sport turlaridan qaysilari sizga yoqadi va nima uchun?
4. Endi tennis o'yinidan bironta ko'rinishni tanlang va shu asosida rasm ishlang.

Tennischi rasmini ishlash bosqichlari:

Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

Tasvirni qalamda
yakunlash

Rasmni rang bilan
yakunlash

Yuqoridagi rasmdan foydalanib, tennis o'yini haqida kompozitsiya ishleng.

1. Mamlakatimiz sharafini xalqaro tennis musobaqalarida munosib himoya qilgan qaysi sportchilarni bilasiz?

1. Sinfda ishlangan tennischi rasmini bo'yang.
2*. O'zingiz yoqtirgan birorta sport musobaqasi rasmini ishleng.

22

«HAYVONOT BOG'IDA» MAVZUSIDA RASM ISHLASH

Hayvonot bog'ida bizga tanish hayvonlar bilan bir qatorda o'lkamizda uchramaydigan noyob hayvonlar ham bor.

Toshkent hayvonot bog'ida fil, yo'lbars, sher, ayiq, bo'ri, kenguru, maymun, zebra kabi hayvonlarni, har xil qushlar va suv jonivorlarini uchratish mumkin.

1. Rasmlarda qaysi hayvonlar tasvirlangan?
2. Ularning qaysilari mamlakatimiz hududida uchraydi?
3. Ularning o'lchamlari va ranglari haqida nimalarni bilasiz?

Fil rasmini ishlash bosqichlari:

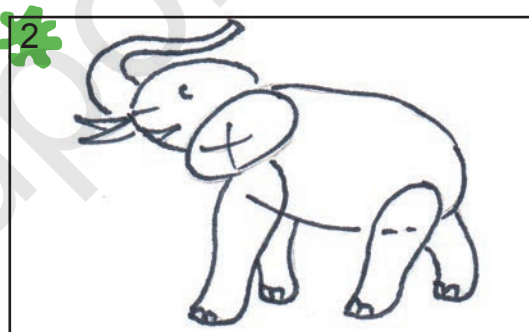
Hayvon rasmini ishlayotganingizda uning tanasi qanday qismlardan tuzilganligini va bu qismlar qanday shaklga ega ekanligini aniqlash lozim.

Masalan, filning tanasini, to'rtta oyoq, kalla, xartum, dum, tishlari va quloqlarini alohida ajratib ko'rsatish mumkin.

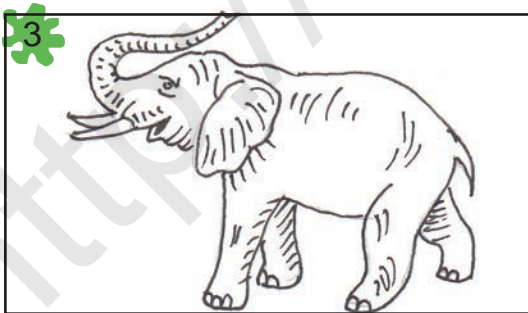
Filning eng katta qismi — bu uning tanasi bo'lib, u oval shaklda. Uning boshi va quloqlari deyarli bir xil kattalikda bo'lib, ular ham oval shaklda.

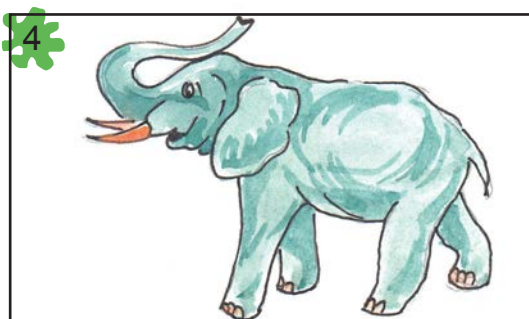
Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

Tasvirni qalamda yakunlash

Rasmni rang bilan yakunlash

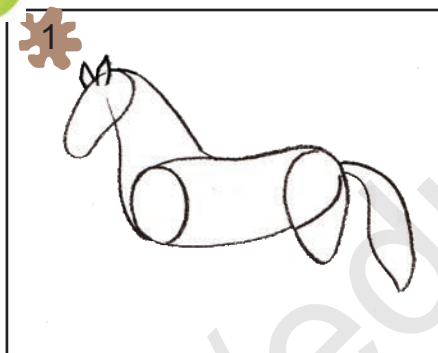
Hayvonot bog'idagi ayrim hayvonlar tuzilishiga ko'ra o'xshab ketadi. Masalan, zebra otga o'xshaydi.

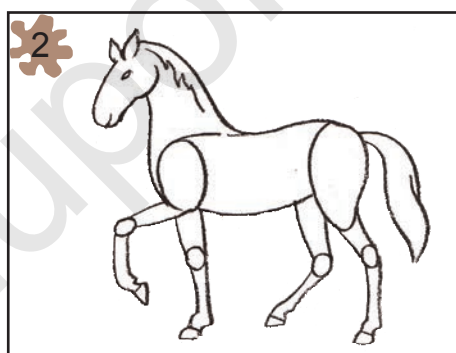
A.Aliqulov. Yorug'likka.

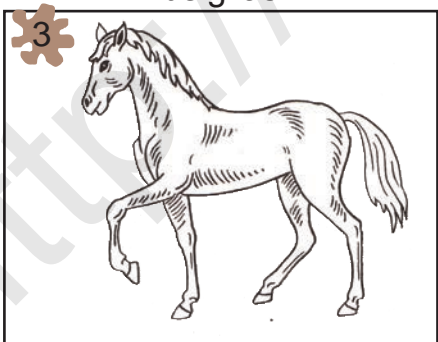
Ot rasmini ishlash bosqichlari:

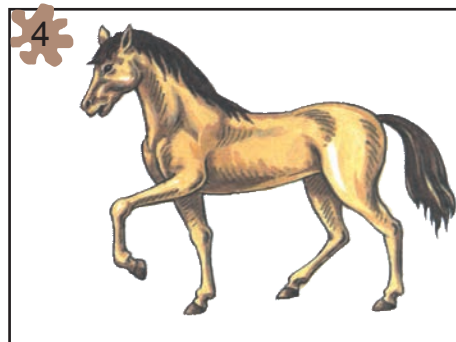
Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

Tasvirni qalamda yakunlash

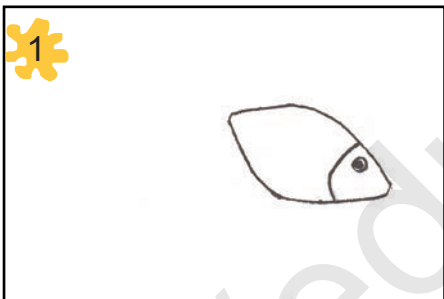

Rasmni rang bilan yakunlash

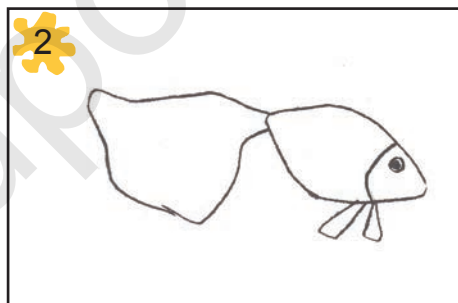

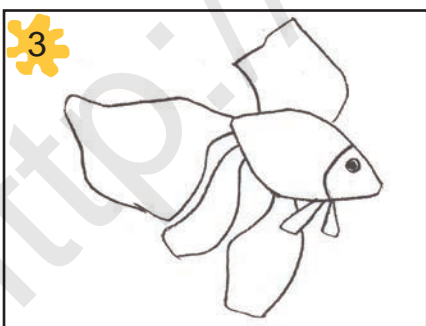
Baliq rasmini ishlash bosqichlari:

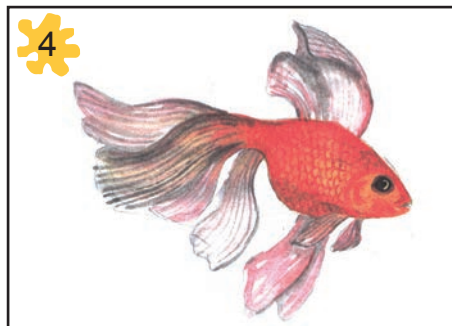
Tasvir o'lchamlarini belgilash

Tasvirni xomaki ishlash

Tasvirni qalamda yakunlash

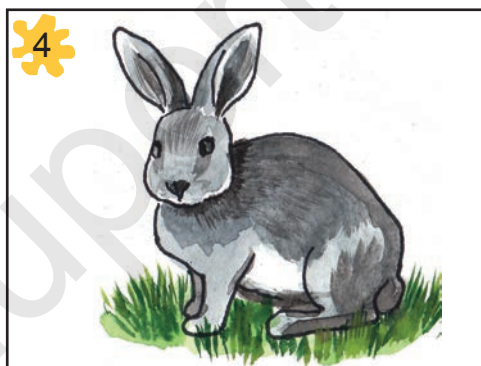
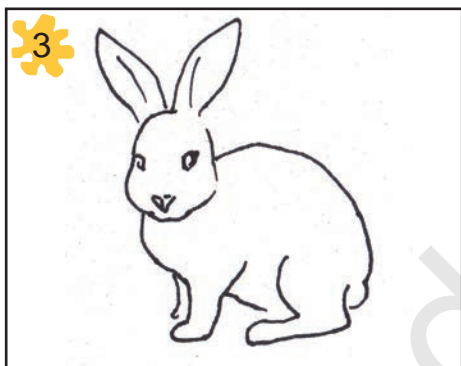
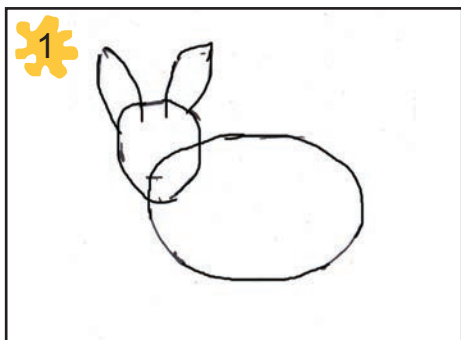

Rasmni rang bilan yakunlash

Quyон rasmini ishlash bosqichlari:

«Hayvonot bog'ida» mavzusida rasm ishlang. Bu jarayonda yuqoridagi rasmlardan hamda ta-savvuringizdagi variantlardan foydalanishga harakat qiling.

1. Sinfda ishlangan «Hayvonot bog'ida» mavzusidagi rasmni oxiriga yetkazing.
- 2*. «Hayvonot bog'ida» mavzusida boshqa hayvonlar ishtirokida kompozitsiya ishlang.

23

«DORBOZ BOLA» MAVZUSIDA KOMPOZITSIYA ISHLASH

A. Temurov. *Samarqand dorbozlari.*

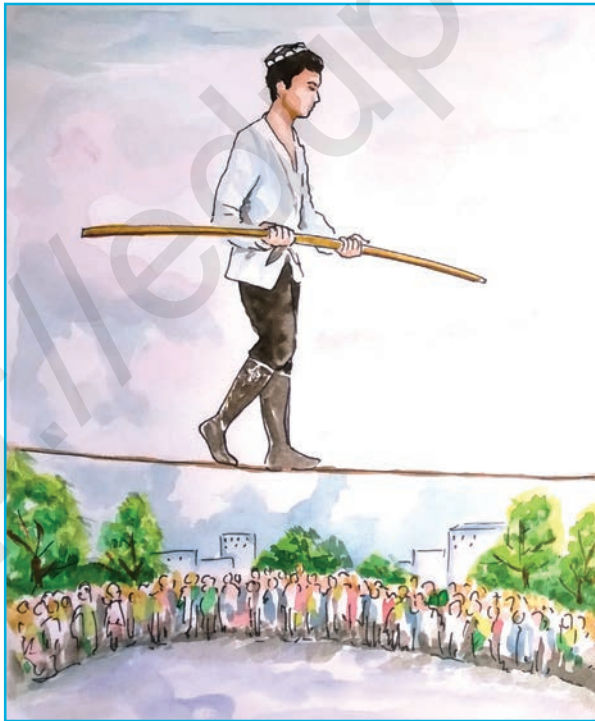

1. Yuqoridagi rasmda kimlar tasvirlangan?
2. Dor o'yinlarini tomosha qilganmisiz? Taassurotlaringizni so'zlab bering.

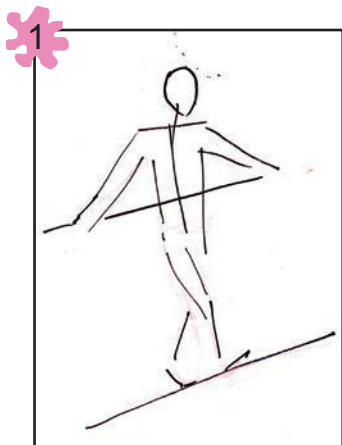
Dorbozlik

Dorbozlik baland dor ustida tomosha ko'rsatish san'ati hisoblanadi. U qadim tarixga ega. O'zbek dorbozlari 25 – 30 metr balandlikdagi ustunlarga tortilgan arqon ustida langarcho'p bilan o'yin ko'rsatadilar. Dorbozlar yugurish, sakrash, oyoqlarga pichoq yoki patnis bog'lagan holda, shuningdek, ko'zni bog'lab, boshlariga xaltacha kiyib arqon ustida mashqlar bajaradilar. Dor o'yinlari, dor tagida raqqoslarning o'yinlari, qiziqchilar, askiyachilarning chiqishlari hamda an'anaviy sirk turlaridan simdor, yog'och oyoq, nayrangbozlik, besuyak, o'rgatilgan ayiq, ilon, maymun, ot o'yinlari bilan birga olib boriladi.

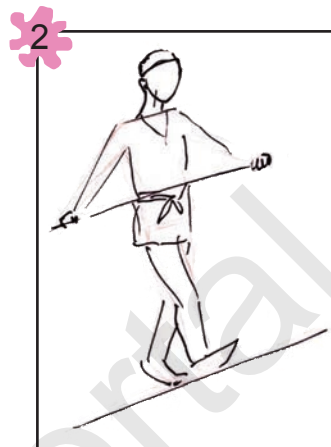

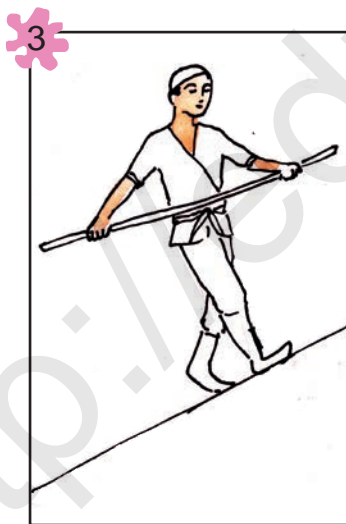
Dorboz bola rasmini ishlash bosqichlari:

1
Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2
Tasvirni xomaki
ishlash

3
Tasvirni qalamda
yakunlash

4
Rasmni rang bilan
yakunlash

«Dorboz bola» mavzusida rasm ishlang.

Dorbozlik san'ati haqida yana nimalarni bilasiz?

1. Sinfda boshlangan «Dorboz bola» mavzusida rasm ishlashni oxiriga yetkazing.
- 2*. «Dorboz bola» deb nomlangan haykallar kompozitsiyasini ishlang.

24

«GULDONDAGI LOLALAR»
MAVZUSIDA NATYURMORT
ISHLASH

O'zbekistonning turfa gullari orasida lola guli nafisligi bilan ajralib turadi. Bahor kelib, qir-adirlarda lolalar ochilishi bilan odamlar lola sayliga oshiqadilar. Lolaning yashil bandi uzun va uchli barglar bilan o'ralgan. Guli esa tepa qismi jimjimador bo'lgan uzunchoqroq shakildagi gul yaproqlaridan iborat. Lolalarning qizil, binafsha, pushti, oq, sariq, hatto qora rangdagilarini ham uchratish mumkin.

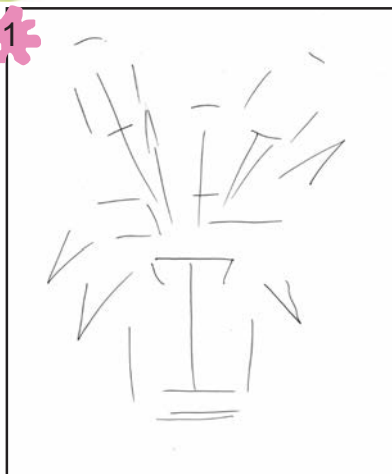

1. Rasmda nimalar tasvirlangan?
2. Siz bu gullarning yana qanday ranglarini ko'rgansiz?
3. Gullar qanday xususiyatlariga qarab bir-biridan farqlanadi?

Lola guli rasmini ishlash bosqichlari.

1

Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2

Tasvirni xomaki
ishlash

3

Tasvirni qalamda
yakunlash

4

Rasmni rang bilan
yakunlash

«Guldondagi lolalar» natyurmortini ishleng. Ishni boshlashdan avval guldon, lolalar shakli, tuzilishi va o'lchamlariga ahamiyat bering.

Rassomlar tomonidan ishlangan lolalar rasmiga qarab ularning shakllari, ranglari va hajmlari haqida soʻzlab bering.

1. Sinfda ishlagan «Guldondagi lolalar» nihoyasiga yetkazing.
2. «Bahor gullari» mavzusida rasm ishlang.

25

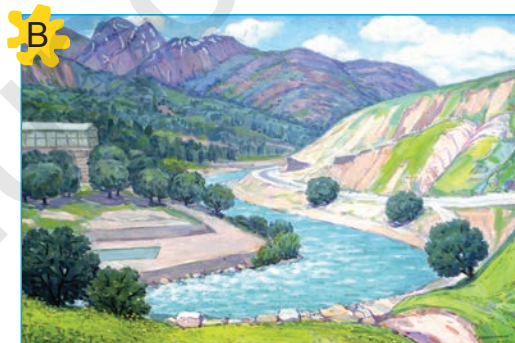
ORALIQ NAZORAT DARSИ

I. Test savollari:

1. Binafsha rangni ko'rsating.

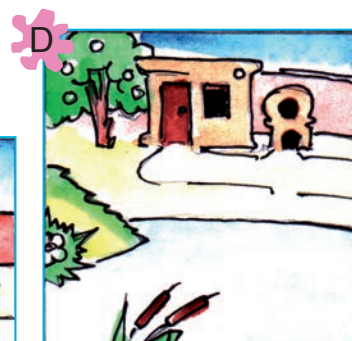
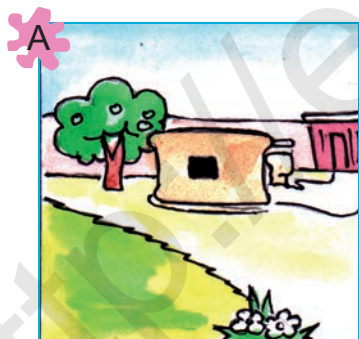
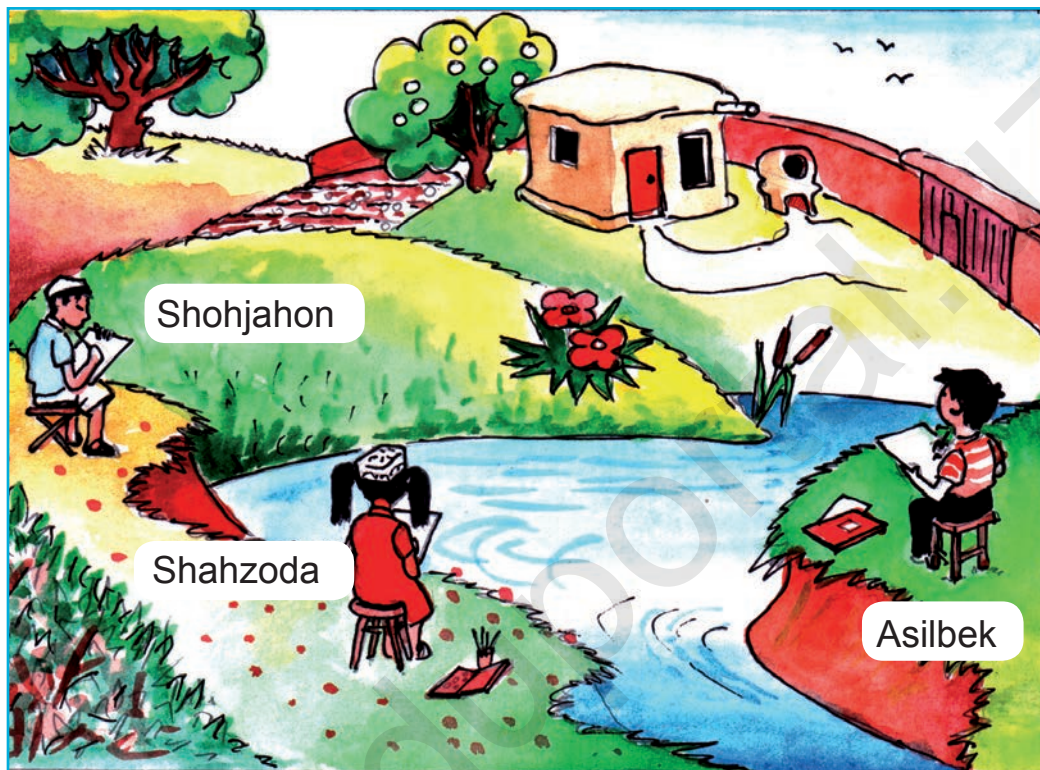

2. Qaysi rasm sovuq ranglarda ishlangan?

3. Kim qaysi rasmni ishlagan?

4. Quyidagi rasm tasviriy san'atning qaysi turiga tegishli?

M.Toshmurodov. *Munavvar*.

- A Rangtasvir;   D Naqqoshlik;
 B Haykaltaroshlik;   E Grafika.

5. Rang nomining qaysi rasimga tegishli ekanligini aniqlang.

1)	2)	3)	4)
☒ A Kulrang.	☒ B Binafsha.	☒ D Qizil.	☒ E Zarg'aldoq.

II. Topshiriq.

«Navro'zingiz muborak bo'lsin!» tabriknomasining taqdimotida ishtirok etib, chizgan rasmingizni unga qo'ying.

26

NAVRO'Z BAYRAMIGA TABRIKNOMA ESKIZINI ISHLASH

1. Rasmga nom qo'ying va u bo'yicha hikoya tuzing.
2. Navro'zni nima sababdan bayram qilamiz?

Navro'z kuni bir-biridan xabar olish va bir-birini tabriklash xalqimizga xos fazilat. Bayram arafasida ko'chalarda katta qilib ishlangan tabriknomalarni uchratish mumkin.

Shuningdek, quyidagi tabrik so'zlari bitilgan tabriknomalarni yaqinlaringizdan olishingiz yoki ularga berishingiz mumkin:

Namuna asosida «Navro'zingiz muborak bo'lsin!» tabriknomasining rasmini chizing.

1. Navro'z bayrami ramzlari sifatida nimalarni olish mumkin?

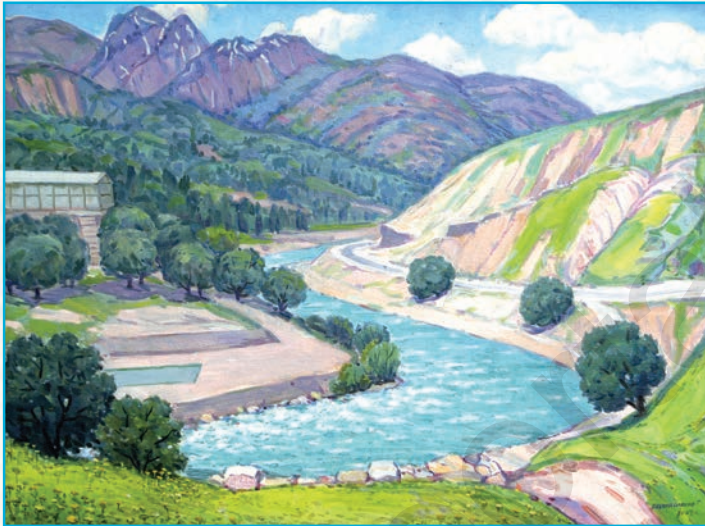

1. «Navro'zingiz muborak bo'lsin!» tabriknomasini akvarelda bo'yang.

2*. «Navro'z» deb nomlangan dekorativ kompozitsiya ishlang.

IV CHORAK

G'.Abdurahmonov

Bu chorakda siz:

- tabiat manzarasi rasmini ishlashni davom ettirasiz;
- doiraviy shaklda naqsh ishlashni o'rganasiz;
- qadimiy hunarmandchilik turlaridan – kulolchilik namunalari bilan tanishasiz;
- haykaltaroshlik bo'yicha kompozitsiya ishlashni davom ettirasiz.

27

«GULZORDAGI KAPALAKLAR» MAVZUSIDA RASM ISHLASH

Bog'larda, chamanzorlarda rang-barang gullar ochilgach, bu yerlar turli qushlar, asalarilar va chiroyli kapalaklar bilan yanada go'zallashadi.

Kapalaklarning oq, pushti, ko'k, sariq va boshqa ko'zni oluvchi tusdagilari va ikki-uch ranglarni o'zida jamlagan turlari bor.

Rasmlarni kuzating. Kapalaklarning ikki juft qanotlari bir-biriga juda o'xshashligiga ahamiyat bering. Ularning

tanasi ingichka va uzunchoq, mo'ylovlari juda nozik, ko'zlari esa mittigina bo'ladi.

1. Rasmlardagi kapalaklar qaysi ranglarda tasvirlangan?
2. Rasmda kapalaklardan tashqari nimalar tasvirlangan?

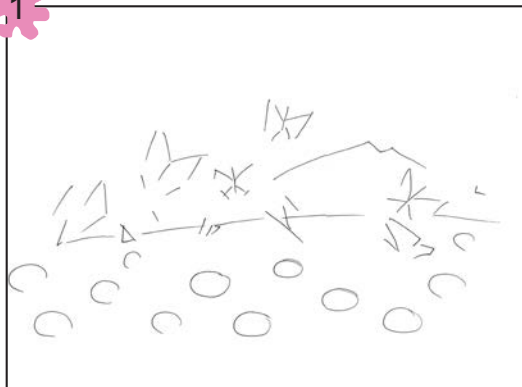
«Gulzordagi kapalaklar» mavzusida rasm ishlang.

«Gulzordagi kapalaklar» mavzusidagi rasmni ish- lash bosqichlari:

1

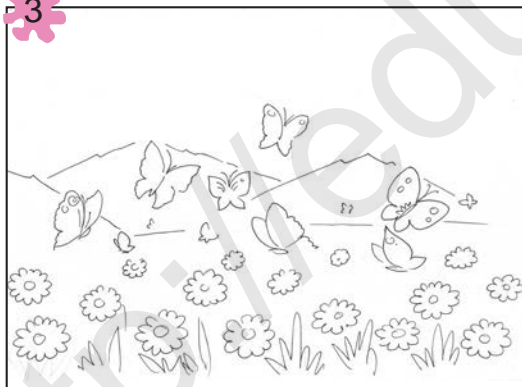
Tasvir o'lchamlarini belgilash

2

Tasvirni xomaki ishlash

3

Tasvirni qalamda yakunlash

4

Rasmni rang bilan yakunlash

1. Sinfda ishlangan «Gulzordagi kapalaklar» rasmini
ishlashni oxiriga yetkazing.

2. «Hasharotlar» mavzusida rasm ishleng.

28

«KOINOTGA SAYOHAT»
MAVZUSIDA KOMPOZITSIYA
ISHLASH

V.Vasilenko. *Yuriy Gagarin.*

Rassomlar ba'zida xayoliy to'qima (fantaziya)lari asosida ham asar yaratadilar. Koinot mavzusi shunday mavzular qatoriga kiradi.

1. Yuqoridagi rasmda nimalar tasvirlangan?
2. Bu rasm nima asosida ishlangan?

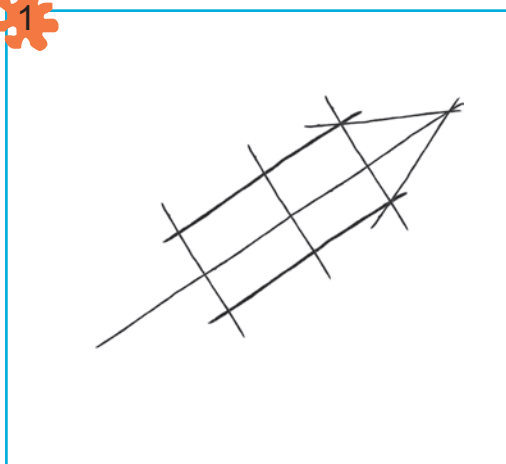

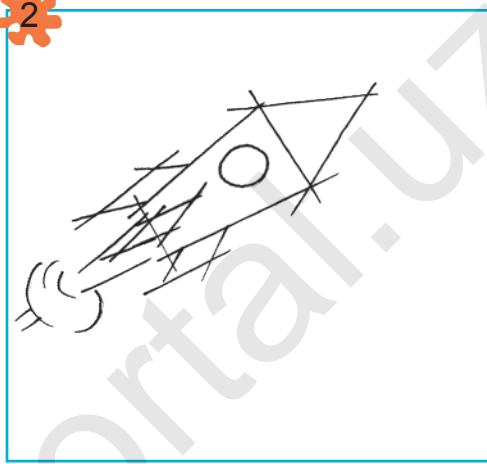
Raketa rasmini ishlash bosqichlari:

1

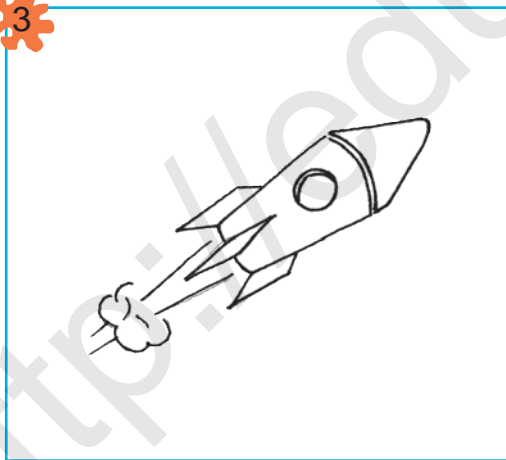
Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2

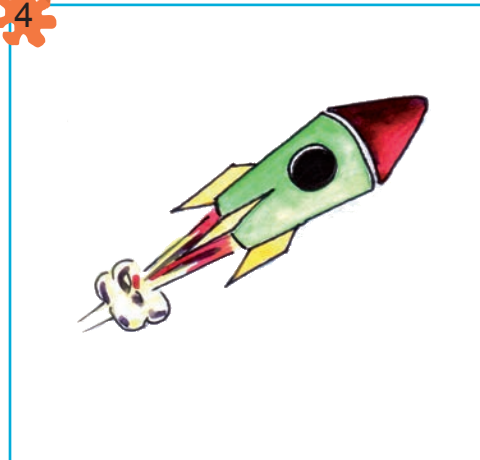
Tasvirni xomaki
ishlash

3

Tasvirni qalamda
yakunlash

4

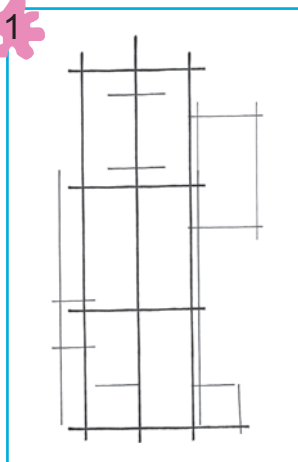
Rasmni rang bilan
yakunlash

Kosmonavt rasmini ishlash bosqichlari:

1

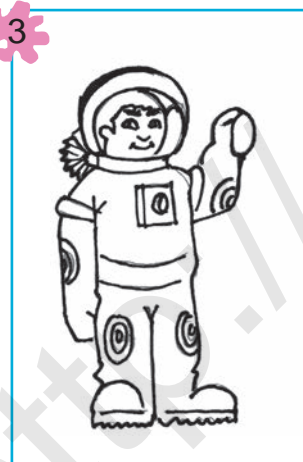
Tasvir o'lchamlarini
belgilash

2

Tasvirni xomaki
ishlash

3

Tasvirni qalamda
yakunlash

4

Rasmni rang bilan
yakunlash

1. Fantaziya nima?
2. Naturaga qarab rasm ishlash osonmi yoki fantaziya asosida rasm ishlashmi? Nega?

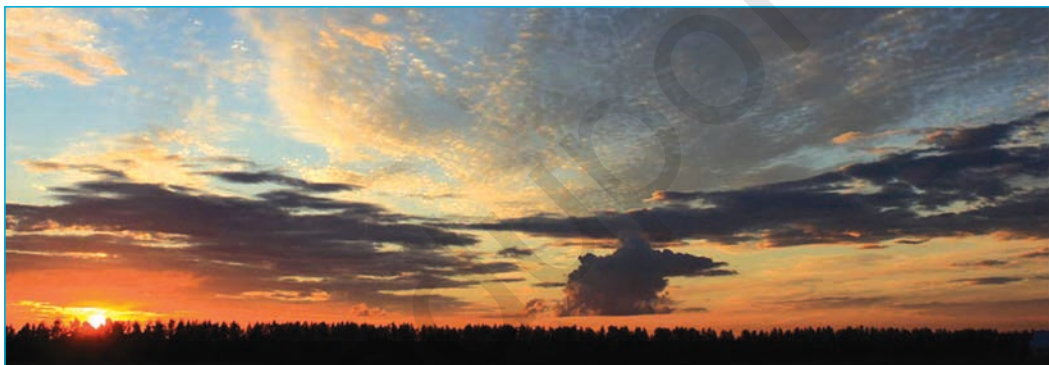
1. Sinfda boshlangan «Koinotga sayohat» mavzusidagi rasmni yakunlang.
- 2*. «O'zga sayyoraliklar» deb nomlangan haykaltaroshlik kompozitsiyasini ishlang.

29

«OQSHOM» MAVZUSIDA RASM ISHLASH

Oqshom tabiatning eng go'zal ko'rinishlaridan biridir. Bu vaqtda quyosh botib, tog' cho'qqilarini, osmonni, bulutlarni zarrin nurlari bilan yoritadi. Osmon turli ranglarda jilolanib, qizg'ish, sarg'ish, ko'kish ranglar bilan aralashib, go'zal ko'rinishga ega bo'ladi. Osmonda ham bulutlarda ham quyoshning sarg'ish-qizg'ish nurlari shu'lalanib turadi.

1. Fotosuratlarda kunning qaysi pallalari tasvirlangan? Ular bir-biridan qanday farqlanadi?

Rustam Xudayberganovning «Oqshom» nomli asarini kuzatib va uning mazmunini soʻzlab bering.

Rustam Xudayberganov. *Oqshom*.

Ma'lumki, ranglar yorug'lik nuri tovlanishidan hosil bo'ladi. Shu sabab narsalarning rangi quyosh charaqlab turgan kunduz kuni va quyosh botayotgan oqshom paytida turlicha bo'ladi.

Rassomlar bir xil manzarani kunning turli pallalarida chizishni, ranglarni bor jilosida tasvirlashni xush ko'radilar.

Quyidagi ranglar ichidan yangi o'rganilgan rang nomlarini aniqlang.

Qizil

Malla

Ko'k

Binafsha

Qirmizi

Jigarrang

Yashil

Zarg'aldoq

Pushti

Sariq

Havorang

Qo'ng'ir

Siyohrang

Alvonrang

Moviy

Oq

Qora

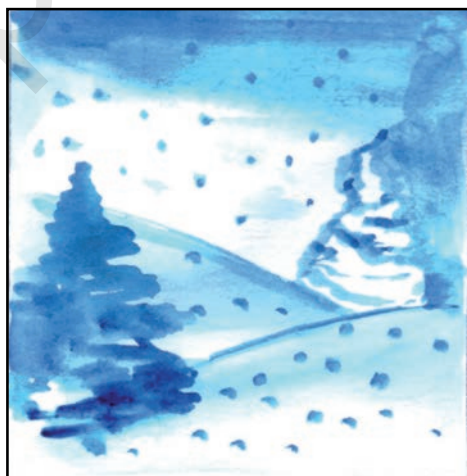
Kulrang

Quyidagi rasmlardan qaysi birida oqshom tasvirlangan? Rasmlarda qanday ranglardan foydalanilganiga e'tibor bering.

Taassurotlaringiz asosida «Oqshom» mavzusida rasm ishleng. Bunda siz quyosh nurlarining kamayishi natijasida shakllar, ranglar umumiy lashib borishini e'tiborga oling.

1. 122- betdagi rasmlar haqida hikoya qilib bering.
2. Rasmlarda bunday ranglar ishlatilishi sabablarini ayting.

1. «Oqshom» mavzusida rasm ishlashni oxiriga yetkazing.

- 2*. 121- betda keltirilgan ranglarni eslab qoling va ularning nomlarini yodlang.

- B.Ro'zmetovning «Polvon kanal» asarini kuzating va uni ta'riflab bering.

B.Ro'zmetov. *Polvon kanal.*

«TULKI BILAN TURNA» ERTAGI ASOSIDA HAYKAL YASASH

«Tulki va turna» ertagidan parcha

Bir kuni turna tulkini ziyofatga chaqiribdi. Tulki turnanikiga kelibdi. Turna suyuq ovqat qilibdi, ko'zaga quyib o'rtaga qo'yibdi:

— Qani, Tulkivoy, oling, – deb tulkini ovqatga taklif qilibdi.

1. Ertakning to'liq mazmunini aytib bering.
2. Yuqoridagi rasmda qanday voqea tasvirlangan?
3. Nima uchun turna va tulki bir-biriga qo'ygan ovqatlarini yeya olmaydilar?

Tulki haykalini ishlash bosqichlari:

1

2

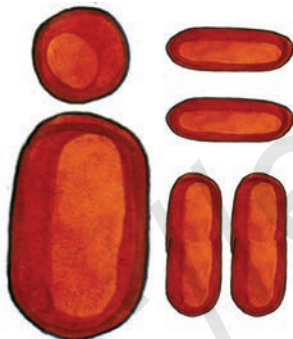

3

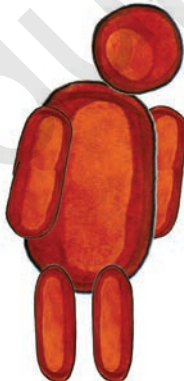

Turna haykalini ishlash bosqichlari:

1

2

3

Yuqoridagi rasmlarda ko'rsatilgan tartibda «Tulki va turna» ertagi asosida haykalchalar ishlang. Ishlagan haykalchalaringsizni haykaltaroshlik kompozitsiyasi ko'rinishida joylashtiring.

1. Yuqoridagi kompozitsiyada nimalar tasvirlangan?
2. Haykaltaroshlik kompozitsiyasi nima?

1. Tulki va turna haykallarini turli holatlarda joylashtirib, ertakdagi har xil vaziyatlarni tasvirlang va ularni nomlang.

- 2*. «Tulki bilan turna» ertagi asosida relyefli haykal ishlang.

KULOLCHILIK. LAGAN UCHUN NAQSH ISHLASH

Kulolchilik hunarmandchilikning loydan piyola, kosa, ko'za, lagan, xum, o'yinchoqlar kabi turli buyumlar tayyorlaydigan turidir. Kulolchilikda asosiy qurol kulolchilik charxi hisoblanadi. Buyumlar quritilib, xumdonda pishiriladi. Kulolchilik respublikamizning Farg'ona, Buxoro, Samarqand, Xorazm va Toshkent viloyatlarida keng rivojlangan. Xalq ustalari ko'plab idishlar tayyorlash bilan birga ularni yuksak did bilan bezaydilar. Kulolchilik buyumlari pishiq, chiroyli, nafis siri, ko'rkam naqshlari bilan diqqatni tortadi. Bu san'at turi avloddan avlodga o'tib kelmoqda.

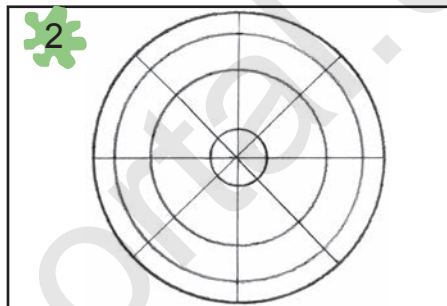
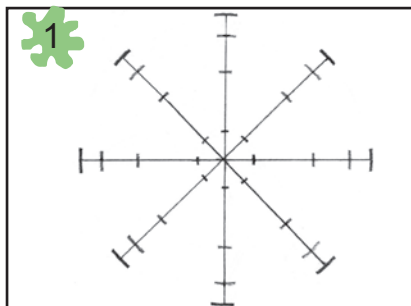
1. Yuqoridagi buyumlarda tasvirlangan doira shaklidagi naqshlarni ishlashda qanday bezak gullaridan foydalanilgan?
2. Doira shaklidagi naqshlarda simmetriya bormi? Ularni ko'rsating.

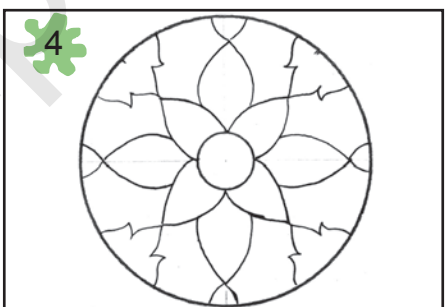
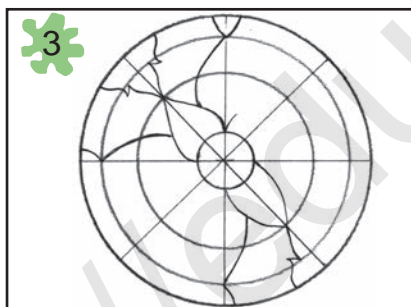
Naqsh ishlashga kirishishdan avval naqsh kompozitsiyasi, bezak gullarini aniqlab oling. Rasm qog'oz yuzasining qayerida, qanday o'lchamda tasvirlanishini belgilang.

Lagan uchun naqsh ishlash bosqichlari:

Tarh olinadi

Bezak gullari chiziladi

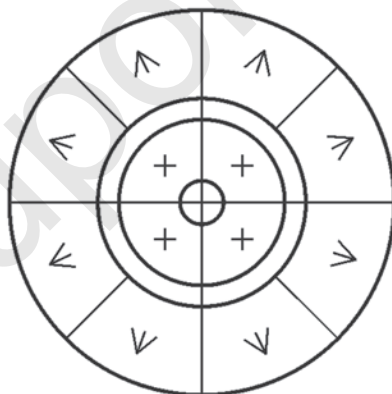
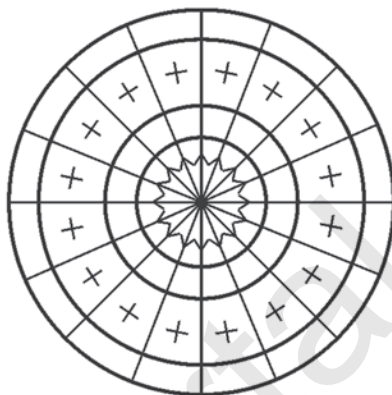
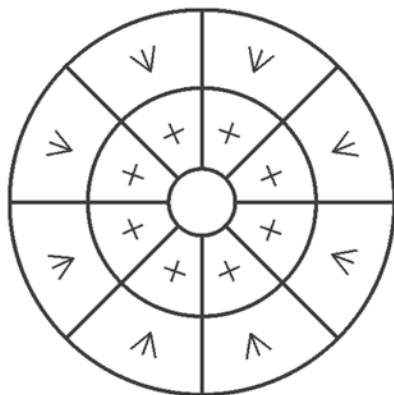

Bo'yaladi

Bezak gullari bo'yicha lagan uchun naqsh islang.

1. Doiraviy naqsh ishlash bosqichlarini aytib bering.
2. Doiraviy naqshda kontrast ranglarning ishlatilishini tushuntiring.

Loydan sopol buyum yasash bosqichlari:

1

Maxsus tuproqdan
loy tayyorlanadi

2

Loyga shakl
beriladi

3

Buyumga rang bezak
beriladi

4

Maxsus elektr pechda quritiladi

O'qituvchi tomonidan tanlangan uy-ro'zg'or buyumini loydan yasang. Buyumga qanday bezaklar bilan ishlov berishingizni qog'ozda xomaki chizing.

1. Sopol buyumlarni yasash bosqichlarini aytib bering.
2. Uyingizda qanday sopol buyumlardan foydalanasiz? Ularning sifati va afzalliklari nimada?

Abdurahim Muxtorov – kulol, mayda shakllar ustasi, O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi. «Choyxonachi», «Beshik», «Xo'ja Nasriddin», «Tuya va bo'taloq» va boshqa milliy o'yinchoqlar yaratgan.

1. Sinfda ishlagan naqshingizni nihoyasiga yetkazing.
2. Gulsiz laganchaga guashda yoki akvarelda naqsh ishlang.

32

NATYURMORT RASMINI ISHLASH

Yuqoridagi natyurmortni kuzating va quyidagi savollarga javob bering:

1. Nega bu rasm natyurmort deb nomlanadi?
2. Natyurmortda nimalar tasvirlangan?
3. Nima sababdan bu natyurmort tik holatdagi qo'g'ozda emas, balki yotiq holatda tasvirlangan?
4. Tasvirlangan uchta narsadan qaysi birining:
  - a) bo'yi eniga nisbatan uzun?
  - b) bo'yi eniga nisbatan qisqa?
  - d) bo'yi va eni taxminan teng?
5. Bu narsalarning qaysi biri dumaloq shaklda?

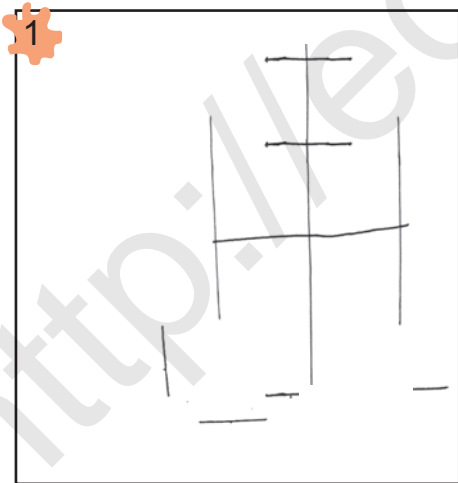

6. Qaysi narsa oldinda? Qaysi biri orqada turibdi? Buni nimalardan bildingiz?
7. Narsalarga yorug'lik nuri qaysi tomondan tushyapti? Buni qanday aniqladingiz?
8. Narsalarni tasvirlashda qaysi ranglardan foydalanilgan?
9. Har bir narsaning yorug' va soya joylarini aniqlang. Ularni tasvirlashda ranglardan qanday foydalanilgan?
10. Narsalar nimaning ustida turibdi? Ularning orqasida nima turibdi va u qanday tasvirlangan?

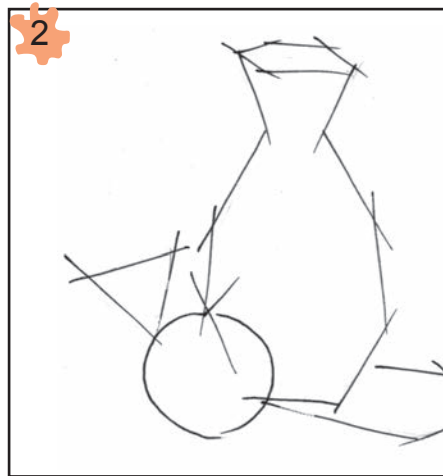

Natyurmort ishlash bosqichlari:

Dastlab, naturadan chizish talab etilgan narsalar diqqat bilan kuzatiladi. Kuzatish davomida yuqorida keltirilgan 10 ta savolga javob topiladi va shundan so'ng rasm ishlashga kirishiladi.

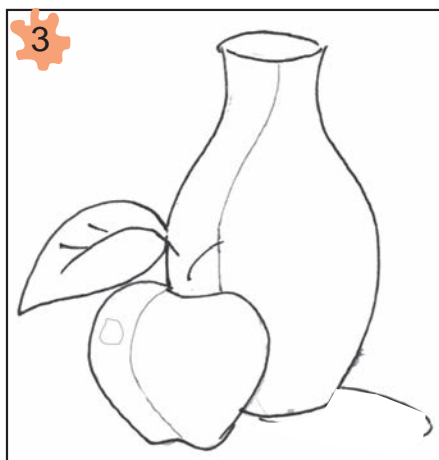
Tasvirni qog'ozga joylashtirish

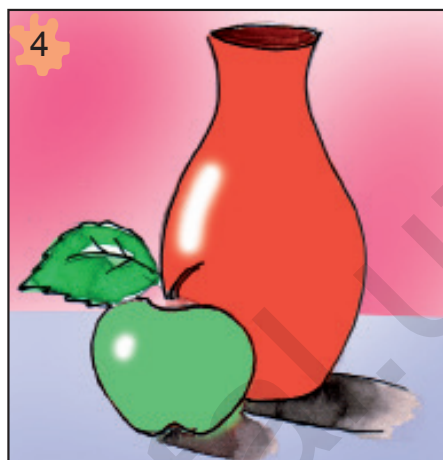
Qalamda xomaki ishlash

Tasvirni qalamda
yakunlash

Bo'yash (bo'yash, oldingi
darslarda berilgandek, 3- bos-
qichda amalga oshiriladi)

Stol ustiga joylashtirilgan olma va ko'zadan ibo-
rat natyurmortni ishlang. Natyurmort ishlashda undagi
olma va ko'zaning shakli, o'zaro nisbatlariga e'tibor
qarating. Rasmni qog'oz yuzasida to'g'ri joylashtiring.

1. Ko'zaning balandligi olma balandligidan qancha katta?
2. Ko'zaning eni olma enidan qancha katta?
3. Natyurmortga yorug'lik qaysi tomondan tushmoqda?
4. Natyurmortda qanday ranglar bor?

1. «Olma va ko'za» natyurmortini ishlashni oxiriga yetkazing.
- 2*. O'zingizga yoqqan 2–3 ta narsani qulay holda joylashtirib natyurmort ishlang.

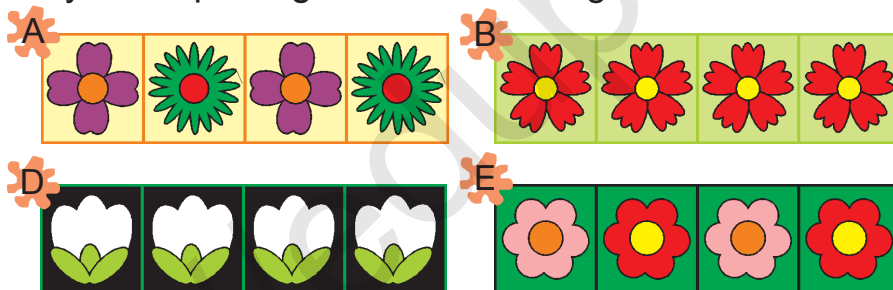

I. Test savollari:

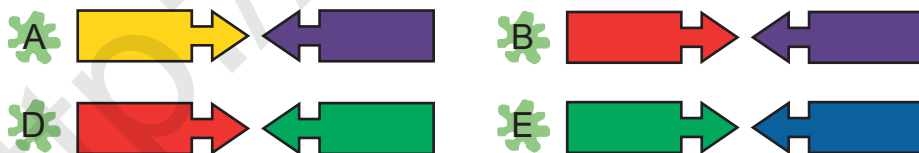
1. Asosiy ranglar qaysi qatorda berilgan?

2. Qaysi naqshning ikkita bezak guli bor?

3. Qaysi ranglar juftligi kontrast emas?

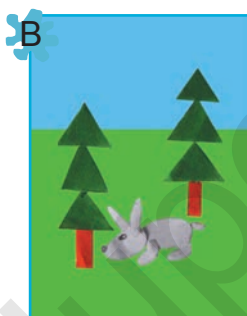
4. Cho'l manzarasini tasvirlashda asosan qaysi ranglardan foydalaniladi?

- A Iliq ranglar.
- B Asosiy ranglar.
- D Sovuq ranglar.
- E Kontrast ranglar.

5. Qaysi rasmda relyefli haykal tasvirlangan?

6. Quyida keltirilgan rasmlarni kuzatib, har birining nomini ayting.

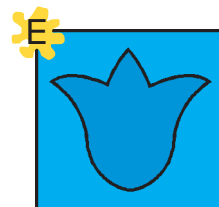
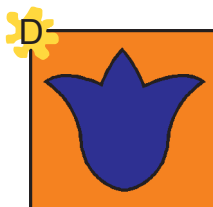
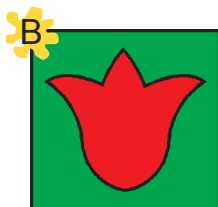
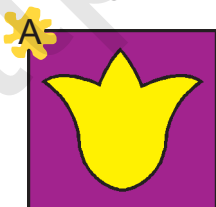
1. Applikatsiya.

3. Haykal.

2. Manzara.

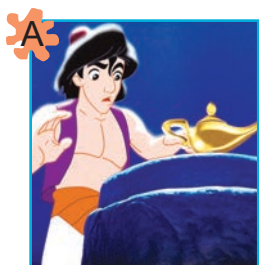
4. To'rtburchak naqsh.

7. Qaysi naqshning foni va bezak guli rangi to'g'ri tanlanmagan?

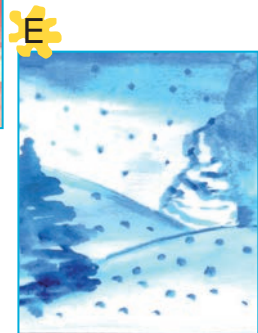
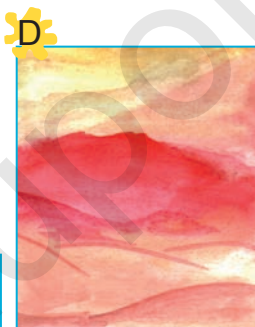

8. Rasm qaysi ertak asosida ishlanganligini aniqlang.

9. Qaysi rasm faqat iliq ranglarda ishlangan?

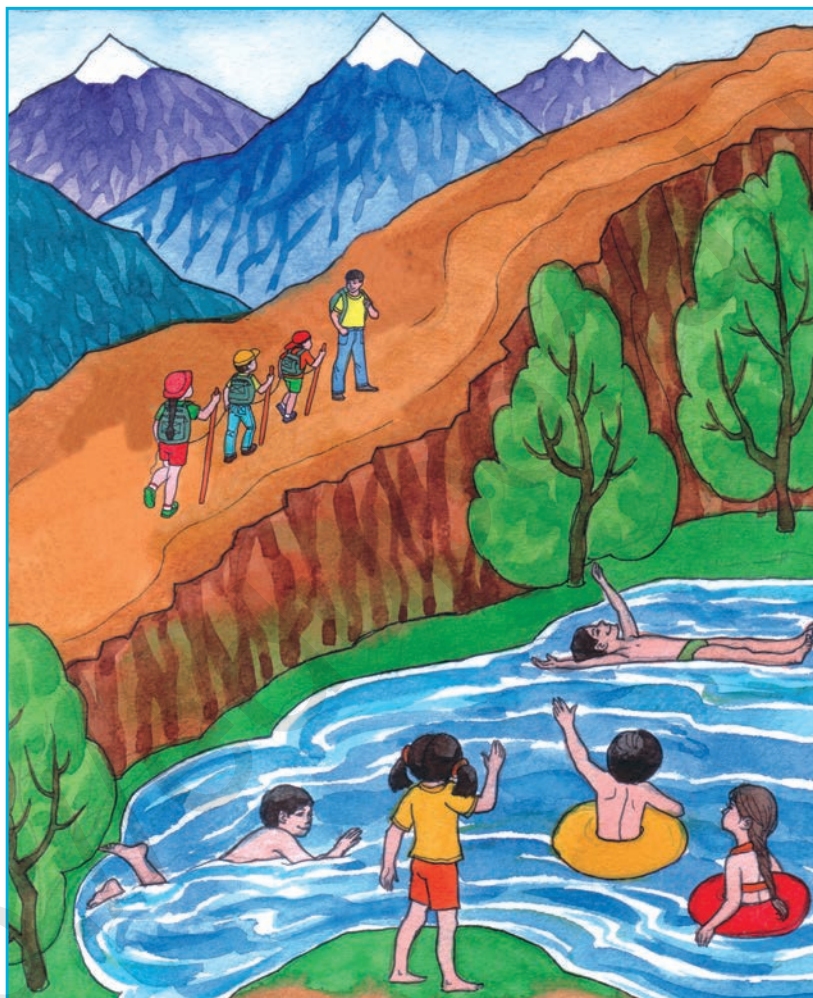
II. Topshiriq.

Qadrlı o'quvchi, yil yakunida o'lkamiz tabiati haqida rasm ishlang. Uni bajarish uchun 3- sinf davomida «Tasviriy san'at» darslarida olgan barcha bilim, mahoratingizni ishga soling.

34

«YOZ O'TMOQDA SOZ»
MAVZUSIDA RASM ISHLASH

1. Rasm asosida tengdoshlaringiz yozgi ta'tilni qanday o'tkazgani haqida hikoya qilib bering.
2. Rassom tog' manzarasini ishlashda qaysi ranglardan foydalangan?

Yoz faslida quyosh charaqlab, nurlarini atrofga kun bo'yi taratib turgani sababli ob-havo juda issiq bo'ladi.

Yoz oylarida, odatda, odamlar soya-salqin joylar, bog'lar va suv havzalariga yaqin tog'li maskanlarga borishni yaxshi ko'radilar. Quyidagi rasmdan ishlaydigan rasmingizda foydalanishingiz mumkin.

Narsalar kuzatuvchidan uzoqlashgan sari ularning o'lchamlari kichiklashib ko'rinadi, ranglari esa xiralashib boradi.

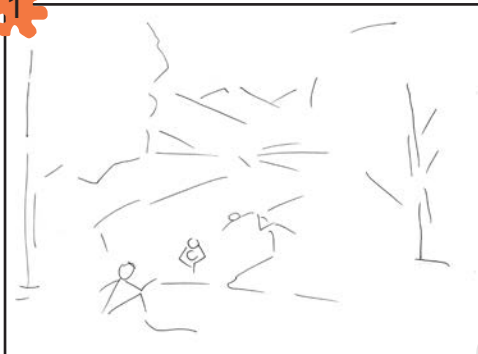

Yozgi taassurotlaringiz va kuzatgan rasmlaringiz asosida «Yoz o'tdi soz» mavzusida tabiat manzarasi tasvirlangan rasm ishlang.

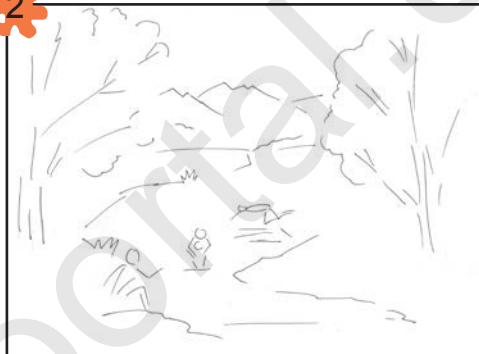
«Yoz o'tdi soz» mavzusidagi rasmni ishlash bosqichlari:

1

Tasvirni qog'ozga joylashtirish

2

Qalamda xomaki ishlash

3

Tasvirni qalamda yakunlash

4

Tasvirni bo'yash

1. Sinfda ishlangan «Yoz o'tdi soz» mavzusidagi rasmni bo'yang.

2*. «Bizning bog'» mavzusida rasm ishlang.

M U N D A R I J A

I CHORAK

1. «Mustaqil ona Vatan» mavzusida rasm ishlash 4
2. Atlas matosidan naqsh namunasini ko'chirish 8
3. 2- 3 mevalardan tuzilgan oddiy natyurmort ishlash..13
4. «Poliz ekinlari» mavzusida natyurmort ishlash..... 17
5. «Oltin tarvuz» ertagi asosida rasm ishlash 20
6. Haykaltaroshlik. Baliq relyefini yasash 25
7. To'rtburchak shaklda naqsh ishlash..... 29
8. Oraliq nazorat darsi..... 35
9. Uzum va shaftoli mevalaridan tuzilgan natyurmort ishlash 37

II CHORAK

10. «Tog'da kuz» mavzusida rasm ishlash..... 41
11. «Kech kuz» mavzusida kompozitsiya ishlash 46
12. Yo'lsimon shaklda murakkab naqsh ishlash.....51
13. «Toshbaqa bilan chayon» masali asosida rasm ishlash 58
14. «Nasriddin Afandi» ertagi asosida haykal yasash... 62
15. Oraliq nazorat darsi 66
16. Yangi yil bayramiga devoriy gazeta ishlash..... 68

III CHORAK

17. «Qishki o'yinlar» mavzusida kompozitsiya ishlash 72

- 18.** «Sirk sahnasidagi tomosha» mavzusida haykal yasash.....76
- 19.** Minora uchun girixli naqsh ishlash..... 82
- 20.** Xonaki gullarga qarab rasm ishlash 87
- 21.** «Tennischi» mavzusida rasm ishlash..... 90
- 22.** «Hayvonot bog'ida» mavzusida rasm ishlash.....93
- 23.** «Dorboz bola» mavzusida kompozitsiya ishlash.. 98
- 24.** «Guldondagi lolalar» mavzusida natyurmort ishlash 102
- 25.** Oraliq nazorat darsi 105
- 26.** Navro'z bayramiga tabriknoma eskizini ishlasi.....108

IV CHORAK

- 27.** «Gulzordagi kapalaklar» mavzusida rasm ishlash..... 112
- 28.** «Koinotga sayohat» mavzusida kompozitsiya ishlash 115
- 29.** «Oqshom» mavzusida rasm ishlash..... 119
- 30.** «Tulki bilan turna» ertagi asosida haykal yasash..... 124
- 31.** Kulolchilik. Lagan uchun naqsh ishlash..... 127
- 32.** Natyurmort rasmini ishlash..... 132
- 33.** Yakuniy nazorat darsi..... 135
- 34.** «Yoz o'tmoqda soz» mavzusida rasm ishlash... 138

**MUYASSAR ISOQOVA, RAHIM HASANOV,
BAHODIR HAYDAROV, ASQARALI SULAYMONOV,
SAODAT JUMANIYOZOVA, BOBIR AZIMOV**

TASVIRIY SAN'AT

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
3- sinfi uchun darslik

Toshkent – «Yangiyul Poligraph Service» – 2019
Nashriyot litsenziyasi AI 185 10.05.2011 y.

Muharrir — *Sh. Dadasheva*

Texnik muharrir — *R. Xudayberganov*

Rassom — *B. Abdirov*

Haykaltaroshlar — *A. Rahimov, J. Abduvahabov*

Sahifalovchi — *D. Abduvaitov*

Original-maketdan bosishga ruxsat etildi 10.07.2019 й. Bichimi 70x90¹/₁₆.
«Arial» garniturası. Ofset bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog'i
10,5. Nashr bosma tabog'i Nusxasi 493397. Buyurtma № 47-19.

Shartnoma № 19

«Yangiyul Poligraph Service» MCHJ bosmaxonasida bosildi.
112001, Toshkent vil, Yangiyo'l sh., Samarqand ko'chasi, 44.

UO'K 741(075.2)

KBK 85.1ya71

Tasviriy san'at: Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
3- sinfi, uchun, darslik / M. Isoqova, R. Hasanov, B. Haydarov,
A. Sulaymonov, S. Jumaniyozova, B. Azimov. — Yangiyo'l.: «Yangiyul
Poligraph Service», 2019 – 144 b.

I. Isoqova, Muyassar.

ISBN 978-9943-5710-7-5

UO'K 741(075.2)

KBK 85.1ya71

Ijaraga berilgan darslik holatini ko'rsatuvchi jadval

T/r	O'quvchining ismi va familiyasi	O'quv yili	Darslikning olingandagi holati	Sinf rahbari-ning imzosi	Darslikning topshiril-gandagi holati	Sinf rahbari-ning imzosi
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Darslik ijaraga berilib, o'quv yili yakunida qaytarib olinganda yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan quyidagi baholash mezonlariga asosan to'ldiriladi:

Yangi	Darslikning birinchi marotaba foydalanishga berilgandagi holati.
Yaxshi	Muqova butun, darslikning asosiy qismidan ajralmagan. Barcha varaqlari mavjud, yirtilmagan, ko'chmagan, betlarida yozuv va chiziqlar yo'q.
Qoniqarli	Muqova ezilgan, birmuncha chizilib, chetlari yedirilgan, darslikning asosiy qismidan ajralish holati bor, foydalanuvchi tomonidan qoniqarli ta'mirlangan. Ko'chgan varaqlari qayta ta'mirlangan, ayrim betlariga chizilgan.
Qoniqarsiz	Muqovaga chizilgan, yirtilgan, asosiy qismdan ajralgan yoki butunlay yo'q, qoniqarsiz ta'mirlangan. Betlari yirtilgan, varaqlari yetishmaydi, chizib, bo'yab tashlangan. Darslikni tiklab bo'lmaydi.